

สถานภาพแห่งองค์ความรู้เรื่อง
บทบาทสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
พ.ศ.2504 - 2539

กาญจนา แก้วเทพ

สารบัญ

	หน้า
1. เกริ่นนำ	151
2. บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการพัฒนาเด็ก/ เยาวชน	151
3. บทบาทของนิตยสารต่อการพัฒนาเด็ก /เยาวชน	154
4. บทบาทของภาพยนตร์ต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	162
5. บทบาทของวิทยุ/เทปเพลงต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	163
6. บทบาทของโทรทัศน์ต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	167
7. บทบาทของโฆษณาต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	176
8. บทบาทของวิดีโอต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	178
9. บทบาทของคอมพิวเตอร์ต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	181
10. บทบาทของสื่อมวลชนโดยรวมต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน	183
11. บทสรุป: บทบาทของสื่อมวลชนต่อการพัฒนาเด็ก/ เยาวชน	186
อ้างอิง	190

ตัดตอนมาจากส่วนจากงานวิจัยเรื่อง “สถานภาพแห่งองค์ความรู้เรื่องบทบาทสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว” สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2540

โครงการเมธีวิจัยอาวุโส “กระบวนทัศน์ใหม่ของสื่อสารไทยศึกษา” (New Paradigm of Thai Communication Study) รศ.ดร.กาญจนา แก้วเทพ ผู้รับผิดชอบโครงการ สนับสนุนโดย ฝ่ายวิชาการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (พ.ศ.2552-2555)

สถานภาพแห่งองค์ความรู้เรื่อง
บทบาทสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน
พ.ศ.2504 - 2539

กาญจนา แก้วเทพ

1. เกริ่นนำ

ขณะที่เด็กไทยกำลังเติบโตขึ้นภายใต้การอบรมเลี้ยงดูของสถาบันครอบครัว แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า ในสังคมปัจจุบันสถาบันสื่อมวลชนก็มีส่วนช่วยขัดเกลาให้เด็กเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ด้วยข้อเท็จจริงดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษาหาความสัมพันธ์ของสื่อมวลชนกับเด็กในหมู่นักวิชาการด้านการสื่อมวลชน และรวมถึงนักวิชาการด้านการศึกษา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ในที่นี้ ผู้เขียนจะขอทบทวนตัวอย่างงานวิจัยของไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตั้งแต่ปี 2504-2539 รวมระยะเวลา 35 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 138 ชิ้น พบว่ามีการศึกษาสื่อทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ อันหมายถึงหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หนังสือเล่ม และหนังสือการ์ตูน สื่อภาพยนตร์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คือ โทรทัศน์และวิทยุ เทปเพลง สื่อโฆษณา สื่อสมัยใหม่คือ วีดีโอ และคอมพิวเตอร์ และสื่ออื่นๆ เช่น สื่อเฉพาะกิจที่มีบทบาทต่อกลุ่มเด็กในวัยต่างๆ โดยงานวิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นกลุ่มเด็กวัยเรียน และกลุ่มวัยรุ่นที่อยู่อาศัยในเขตกรุงเทพมหานครเป็นหลัก

ในรายละเอียดของแต่ละสื่อมีข้อค้นพบโดยสังเขปดังนี้

2. บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อการพัฒนาเด็ก/ เยาวชน

(1) ธรรมชาติของสื่อหนังสือพิมพ์กับกลุ่มเป้าหมาย

สื่อหนังสือพิมพ์นั้น เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทแรกของสื่อมวลชนที่มีอายุเกินกว่าศตวรรษแล้ว (กำเนิดเมื่อปีพ.ศ.2387)

ประวัติของการศึกษาสื่อหนังสือพิมพ์กับเด็กและเยาวชน ก็เริ่มมาตั้งแต่ยุคสมัยแรกๆ เช่นกัน และยังคงศึกษาอย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน เช่น จุณณวัฒน์ กิติเวช (2508) และประคอง นาควานิช (2513) ศึกษาพฤติกรรมของเยาวชนระดับนักเรียนมัธยมและอาชีวะในการเปิดรับและการอ่านหนังสือพิมพ์ จนกระทั่งปี 2528 สุกัญญา ตีระวนิช และนันทริกา คุ่มไพโรจน์ (2528) ก็ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการอ่านหนังสือพิมพ์ของเด็กประถม 1 ถึงมัธยม 3 ผลการวิจัยดังกล่าวมักจะพบว่า ตัวแปรของประชากร เช่น วัย เพศ ระดับการศึกษา จะมีผลต่อการเลือกเปิดรับและการอ่านหนังสือพิมพ์ กล่าวคือ ยิ่งอายุมาก จะยิ่งเปิดรับมากขึ้น เพศชายเปิดรับหนังสือพิมพ์มากกว่าเพศหญิง เป็นต้น

ผลการศึกษาดังกล่าวทำให้สามารถย้อนกลับมาทบทวนได้ว่าธรรมชาติของตัวสื่อหนังสือพิมพ์เองที่จะเป็นตัวกำหนดขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย คือ

- หนังสือพิมพ์เป็น “สื่อของผู้ใหญ่” มากกว่าเป็น “สื่อของเด็ก” เพราะเนื้อหาในสื่อเป็นเรื่องสาธารณะแบบหนักๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ต่างประเทศ

- หนังสือพิมพ์เป็น “สื่อของคนมีการศึกษา” มากกว่า “คนไม่มีการศึกษา” เพราะผู้รับสารต้องอ่านออกเขียนได้ ในกลุ่มเด็กและเยาวชน จึงมักจะเป็นนักเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาที่จะอ่านหนังสือพิมพ์ และเป็นกลุ่มเด็กในโรงเรียนมากกว่ากลุ่มเด็กนอกระบบโรงเรียน

- หนังสือพิมพ์ เป็นสื่อที่ต้องจ่ายเงินซื้อโดยตรง กลุ่มคนที่มีอำนาจซื้อน้อย เช่น คนจนหรือเด็ก ไม่อาจเป็นเจ้าของได้โดยตรง (นอกจากอ่านของครอบครัว)

- การกระจายของหนังสือพิมพ์ มักจะอยู่ในส่วนกลางคือ กรุงเทพฯ และยิ่งห่างจากศูนย์กลางออกไป โอกาสการเข้าถึงหนังสือพิมพ์ก็จะมีน้อยลงทุกที เพราะฉะนั้นถึงแม้สุกัญญา และนันทริกา (2528) จะพบว่า มีเด็กถึง 81% ที่มีหนังสือพิมพ์อ่าน และ 99% ของเด็กที่อ่านทั้งหมด

จะอ่านหน้าเด็กในหนังสือพิมพ์ แต่กลุ่มตัวอย่างนี้ก็เ็นเด็กในกรุงเทพฯ เท่านั้น ในต่างจังหวัด ตัวเลขจะต้องต่ำกว่านี้

• ธรรมชาติประการสุดท้ายของหนังสือพิมพ์ก็คือ หนังสือพิมพ์เป็นสื่อประเภทให้สาระ (Serious) มีเป้าหมายเพื่อให้ข่าวสารและความรู้ แต่ทว่าเป้าหมายการใช้สื่อของเด็กและเยาวชนโดยส่วนใหญ่แล้วมีแบบแผนของการใช้สื่อเพื่อความบันเทิงมากกว่า (ในกรณีที่ตัดสินใจเลือกใช้สื่อเอง) ดังนั้น ในการวิจัยสำรวจความสนใจในการอ่านหนังสือพิมพ์ของเยาวชนหญิง-ชาย จึงมักจะพบเสมอว่า แม้ว่าเยาวชนส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน แต่ก็เปิดอ่านข่าวบันเทิง ข่าวกีฬา ข่าวอาชญากรรม ก่อนที่จะอ่านข่าวการศึกษา ข่าวเศรษฐกิจ หรือข่าวต่างประเทศ

(2) บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อเด็ก/เยาวชน

(2.1) บทบาทของหนังสือพิมพ์ต่อเด็กและเยาวชน เราอาจจะแบ่งบทบาทของหนังสือพิมพ์ที่มีต่อเด็กและเยาวชนออกได้เป็น 2 บทบาทใหญ่ๆ คือ

(i) บทบาทของผู้ช่วยเหลือ (Helper) หรือเป็นผู้พิทักษ์ปกป้อง (Protector) เช่น การช่วยเหลือในด้านการพัฒนา ชฎา เปรมโยธิน (2528) ตรวจสอบเนื้อหาของหนังสือรายวันว่า ได้ช่วยในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแผนที่ 5 หรือไม่ และพบว่า ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จันรรจ์ เขตบรรพต (2534) ตรวจสอบว่า หนังสือพิมพ์ได้เล่นบทบาทเป็นผู้ปกป้องสิทธิเด็กโดยใช้วิธีการศึกษา 2 วิธี คือ การวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งพบว่า หนังสือพิมพ์จะเล่นบทบาทนี้ตามกระแสสถานการณ์ปัจจุบัน และด้วยการสอบถามความคิดเห็นจากหน่วยงานที่ทำงานด้านเด็ก ซึ่งพบว่า ในเชิงปริมาณนั้นยังไม่เป็นที่น่าพอใจนัก และขาดความต่อเนื่องสม่ำเสมอ ในเชิงคุณภาพหนังสือพิมพ์ ยังเล่นบทบาทอ้อมๆ มากกว่าจะเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เปิดรับบทความจากภายนอก แทนที่จะเป็นข้อเขียนของหนังสือพิมพ์เอง

(ii) บทบาทเป็นผู้ทำร้าย/ละเมิดสิทธิของเด็ก (Violator)

นอกเหนือจากการเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนแล้ว ยังมีคำถามว่า หนังสือพิมพ์ได้เล่นบทบาทเป็นผู้ทำร้ายหรือเป็นผู้ละเมิดสิทธิเด็กเสียเองหรือเปล่า เช่น ในกรณีลงข่าวเด็กถูกข่มขืนแล้วฆ่า สุวรรณี กัลยาณสันต์ (2536) พบว่า หนังสือพิมพ์ลงข่าวและตีพิมพ์ภาพอย่างไม่คำนึงถึงผู้เสียหาย ธนาอนุช เปรมอ่อน (2537) ก็ตรวจสอบเช่นเดียวกันว่า ในกรณีของโสเภณีเด็ก หนังสือพิมพ์นำเสนออย่างไม่เหมาะสม

(2.2) เป้าหมายการใช้ของคนแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้อง กลุ่มคนที่ใช้หนังสือพิมพ์อาจจะแยกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ ตัวกลุ่มเด็กและเยาวชนเอง และกลุ่มบุคคลอื่น เช่น พ่อแม่ หรือครู ผลการวิจัยส่วนใหญ่จะพบว่า ในกลุ่มเด็กและเยาวชนจะใช้ประโยชน์จากหนังสือพิมพ์ในแง่ความบันเทิงเป็นอันดับแรก ตามด้วยการแสวงหาข่าวสารและความรู้เป็นอันดับสุดท้าย

ส่วนกลุ่มบุคคลอื่นนั้นจะมีงานศึกษามากเกี่ยวกับกลุ่มครูที่ใช้หนังสือพิมพ์เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอนวิชาต่างๆ เช่น สอนภาษาไทย (จันทร์พอง: 2535) สอนเรื่องสิ่งแวดล้อม (โถมจิตรา: 2537) แก่นักเรียนระดับมัธยม ผลการวิจัยมักจะพบว่า สามารถนำไปใช้ได้ในระดับปานกลาง ผลการใช้ขึ้นอยู่กับปริมาณสัดส่วนเนื้อหาที่มีในหนังสือพิมพ์เอง

(2.3) การศึกษาคอลัมน์พิเศษสำหรับเด็ก ถึงแม้หนังสือพิมพ์จะเป็นสื่อที่ถือกำเนิดขึ้นมาสำหรับผู้ใหญ่ผู้ชาย แต่เนื่องจากนโยบายการขยายตลาดให้กว้างออกไปครอบคลุมทุกคนทุกเพศทุกวัย ทำให้มีการขยายหน้าสตรี และหน้าเด็ก สุกัญญาและนันทริกา (2528) พบว่า ในปี 2528 มีหนังสือพิมพ์ถึง 10 ฉบับ ที่จัดหน้าและคอลัมน์สำหรับเด็กอย่างเป็นประจำ ส่วนเล่มอื่นๆที่ไม่มีคอลัมน์ดังกล่าวก็ยังมีข่าวการศึกษาและบทความสารคดีที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กปะปนอยู่ และพบว่าเด็กๆส่วนใหญ่ได้อ่านหน้าเด็กดังกล่าว

การมีคอลัมน์ดังกล่าวจะมีผลสืบเนื่องต่อไปในระยะยาว เนื่องจากหน้าเด็กในหนังสือพิมพ์จะเป็นสะพานเชื่อม และเป็นเวทีฝึกซ้อมเพื่อสร้างอุปนิสัยให้เด็กมีความคุ้นเคยกับการใช้สื่อที่มีสาระอย่างหนังสือพิมพ์ (หวังว่า อ่านหน้าเด็กแล้วจะได้อ่านหน้าอื่นๆต่อไปในภายภาคหน้า) และหน้าเด็กนี้สามารถจะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในโรงเรียน รวมทั้งเป็นหน้าที่จะให้ข่าวสารสำคัญแบบเด็กๆ เช่น ข่าวสิทธิเด็ก แต่ทว่าในปัจจุบันยังขาดการวิจัยด้านผู้ผลิตหน้าเด็กในหนังสือพิมพ์

(2.4) ประเด็นต่างๆในหนังสือพิมพ์กับเด็กและเยาวชน

หัวข้อที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์จะเป็นประเด็นสาธารณะ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา วัฒนธรรม การต่างประเทศ ฯลฯ การวิจัยในแง่นี้มักจะมีการสำรวจผู้รับสารที่เป็นเด็กและเยาวชน เพื่อดูความสนใจประเด็นหัวข้อต่างๆ โดยมักจะอาศัยทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อพัฒนาความเป็นคนทันสมัย คนที่สนใจการเมือง-เศรษฐกิจ มาตรวจสอบว่า หนังสือพิมพ์สามารถทำหน้าที่นี้ได้หรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยส่วนใหญ่ก็ยังไม่ให้ข้อค้นพบนที่น่าพอใจ

มีประเด็นอยู่ประเด็นหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับเยาวชนโดยตรง คือ ประเด็นเรื่องเพศศึกษาในหนังสือพิมพ์ เนื่องจากเยาวชนวัยรุ่นเป็นวัยที่กำลังตื่นตัว และสนใจเรียนรู้เรื่องเพศ ตัวอย่างงานศึกษา เช่น คักดีชัย ศรีสอน (2533) ศึกษาการเปิดรับข่าวสารเรื่องเพศศึกษา จากหนังสือพิมพ์ของนักศึกษาวิทยาลัยครู เพื่อดูประเด็นเรื่องเพศที่เยาวชนสนใจ

3. บทบาทของนิตยสาร/หนังสือเล่มที่มีต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

(1) ขอบเขตของนิตยสาร สื่อ นิตยสาร/หนังสือเล่ม (ในที่นี้จะไม่รวมตำราและแบบเรียน) เป็นสื่อที่มีความเก่าแก่ควบคู่มา กับสื่อมวลชน แต่ทว่ามีการกระจายตัวและแตกตัวออกเป็นประเภทต่างๆมากมาย เพราะขอบเขตเนื้อหาของนิตยสารนั้นขยายได้กว้างขวางกว่าหนังสือพิมพ์ (มี

เป้าหมายให้ความรู้มากกว่าข่าวสาร) มีเงื่อนไขเรื่องเวลาจัดทำที่ยืดหยุ่นกว่า มีรูปแบบหลากหลายกว่า จากลักษณะดังกล่าวจึงเกิดมีนิตยสารและหนังสือเล่มสำหรับเด็กโดยเฉพาะ

ระวีวรรณ ประกอบผล (2530) กล่าวถึงนิตยสารสำหรับเด็กเอาไว้ว่า เป็นนิตยสารที่ไม่สู้ประสบความสำเร็จในการจัดทำ เมื่อพิจารณาจากอายุของนิตยสาร และความไม่ค่อยแพร่หลาย ทั้งๆที่นิตยสารเด็กเป็นนิตยสารที่มีการริเริ่มจัดทำมานานแล้วตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 5 (เล่มแรกคือจดหมายเหตุแสงอรุณ ปี 2434)

ในยุคสมัยใหม่ นิตยสารเด็กช่วง 10 ปีก่อนปี พ.ศ. 2530 และหลังพ.ศ.2500 มีมากมายหลายฉบับและมีคุณภาพดี เช่น ชัยพฤกษ์ การ์ตูนตุ๊กตา ฯลฯ แต่ต่อมาก็ได้ยุติกิจการไปหมด ภายหลังจากที่นิตยสารเด็กหยุดกิจการไป ได้มีการเปลี่ยนแปลงบางประการเกิดขึ้น คือ เนื้อหานิตยสารเด็กได้เข้าไปมีบทบาทแทรกปนอยู่กับนิตยสารผู้หญิง เช่น ลลนา ขวัญเรือน สตรีสาร กุลสตรี ฯลฯ ระวีวรรณวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการล้มหายตายจากของนิตยสารว่า เกิดจากการที่เด็กไม่มีกำลังซื้อ และขาดการปลูกฝังให้มินิสัยรักการอ่าน การบริหารจัดการไม่มีคุณภาพของฝ่ายผู้ผลิต และมีความจำเป็นที่ต้องแข่งขันกับสื่อโทรทัศน์

จากทำเนียบนิตยสารและหนังสือพิมพ์ของสมาคมโฆษณาธุรกิจแห่งประเทศไทย สรุปรวบว่า ในเดือนกุมภาพันธ์ 2527 มีนิตยสารตีพิมพ์ออกจำหน่ายถึง 255 ฉบับ แต่มีเพียง 30 ฉบับที่มีเนื้อหาสาระบันเทิงที่จะช่วยในการพัฒนาเด็ก นอกจากนี้ ก็มีนิตยสารของหน่วยงานราชการต่างๆอีก 206 ฉบับ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสื่อที่มีสาระประโยชน์ แต่ทว่ามีปัญหาการกระจายให้ถึงตัวเด็กผู้รับสาร (อ้างจาก สุภัญญา: 2528)

(2) การจำแนกประเภทของนิตยสาร เนื่องจากขอบเขตของนิตยสาร และหนังสือสำหรับเด็กมีอย่างกว้างขวาง ในที่นี้จะนำเสนอโดยแบ่งตามรูปแบบการนำเสนอเป็นนิตยสาร หนังสือเล่ม และหนังสือการ์ตูน

(2.1) นิตยสารและหนังสือเล่มต่างๆไป มีงานวิจัยจากแง่มุมขององค์ประกอบการสื่อสาร คือ ฝ่ายผู้ผลิต ฝ่ายผู้รับสาร และตัวเนื้อหาสาระ

(2.1.1) ฝ่ายผู้ผลิต โสมนัส สุจริตกุล (2537) ศึกษา นิตยสารสำหรับเด็ก 6 เล่ม โดยได้ประมวลปัญหาหลักๆของผู้ผลิตนิตยสารเด็กว่า มีอยู่ 5-6 ประการ คือ เงินทุน ช่องทางการจัดจำหน่าย (วางแผงขายได้ยาก) หาสปอนเซอร์ได้ยาก เวลาทำงานผลิตไม่พอ เพราะหนังสือเด็กมีรายละเอียดมาก การแข่งขันกับสื่ออื่นๆ และการขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้วิจัยสรุปว่า ส่วนใหญ่แล้วผู้ผลิตหนังสือเด็กเป็นผู้ที่มีเจตนาดี มีความรักเด็กเป็นพื้นฐาน แต่นั่นก็ยังไม่เพียงพอต่อความอดuranceของหนังสือ ซึ่งต้องมีการบริหารจัดการดี มีเงินทุนสายป่านยาว และมีธุรกิจอื่นรองรับ (เป็นบริษัท/กิจการในเครือ)

(2.1.2) การศึกษาผู้รับสาร มีประเด็นศึกษาหลายแบบ คือ

- การเปิดรับสื่อ ได้แก่ การสำรวจว่ามีเด็กและเยาวชนกลุ่มไหนเปิดรับนิตยสาร และหนังสือเล่มใดบ้าง ส่วนใหญ่แล้วงานศึกษาแบบนี้จะไปรวมอยู่ภายใต้หัวข้อการสำรวจการเปิดสื่อมวลชนโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น การสำรวจของสุกัญญาในปี 2528 พบว่า 76% ของเด็กซื้อหนังสือนิตยสารอ่าน 61% อ่านแล้วจะเก็บเอาไว้ ความถี่ในการอ่านที่มากที่สุด (17%) คืออ่านเกือบทุกวัน ส่วนนิตยสารนั้น 53% จะซื้ออ่าน ความถี่ในการอ่านที่มากที่สุด คือ 34% นานๆอ่านครั้ง ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนที่ไม่เคยอ่านเลย

- การใช้ประโยชน์จากสื่อ ตัวอย่างเช่น งานวิจัยของกุลธิดา ท้วมสุข (2534) ซึ่งได้ศึกษาเหตุผลที่กลุ่มนักศึกษาหญิงในต่างจังหวัด (ขอนแก่น) เลือกใช้ประโยชน์จากนิตยสาร ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนหญิงอ่านนิตยสารด้วยเหตุผลส่วนตัวคือ แก้เหงา และคลายเครียด แต่หลังจากอ่านแล้ว ส่วนใหญ่จะประเมินว่าได้ประโยชน์มาก โดยเฉพาะประโยชน์ในเชิงสังคม เช่น การปรับปรุงบุคลิกภาพ ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม เป็นแรงจูงใจให้ทำงานให้สำเร็จ

- **การใช้สื่อนิตยสารของเด็กกลุ่มพิเศษ** นอกเหนือจากการศึกษาการใช้นิตยสารของเด็กและเยาวชนทั่วไปแล้ว จรัล มานตรี (2538) ศึกษาการเปิดรับและความพึงพอใจในการอ่านนิตยสารประเภทอาชญากรรมที่มีผลต่อทัศนคติเรื่องความก้าวร้าวของวัยรุ่นในชุมชนแออัด ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรแทรก คือความอบอุ่นในครอบครัว จะเป็นตัวช่วยอธิบายว่า เนื้อหาของหนังสือจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติเรื่องความก้าวร้าวของเด็กหรือไม่ การวิจัยในลักษณะเฉพาะเจาะจงเช่นนี้น่าจะมีการส่งเสริมให้มากขึ้น (ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาเฉพาะกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ)

(2.1.3) การวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบนิตยสาร-หนังสือเล่มของเด็ก มิงานศึกษาประเภทนี้อยู่มากมาย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นวิธีการศึกษาที่ไม่ค่อยยุ่งยากมากเท่ากับการศึกษาผู้ผลิตหรือผู้รับสาร เริ่มตั้งแต่พรทิพย์ วินิจสร (2523) ศึกษากำเนิดวารสารภาษาไทยสำหรับเด็ก ตั้งแต่แรกจนถึงปี 2523 ในขณะที่สาริพันธ์ ศุภวรรณ (2527) สนใจวิเคราะห์รูปแบบหนังสือภาพสำหรับเด็กประถม ไม่ว่าจะเป็นภาพประกอบตัวอักษร รูปเล่ม สุปรียา โคจรสวัสดิ์ (2521) ก็แสวงหาเนื้อหา รูปแบบสี ภาพ ขนาดของหนังสือภาพที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล (3-6 ปี) ว่าควรจะเป็นอย่างไร

งานวิจัยอีกชุดหนึ่งสนใจการวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือเด็ก เริ่มตั้งแต่เนื้อหาทั่วไปของกฤษณา ผลชีวิน (2524) ที่วิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กอายุ 6-12 ปี ที่พิมพ์ระหว่างปี 2515-2519 ส่วนเนื้อหาเฉพาะก็เช่น ประจง หลิมโตประเสริฐ (2537) วิเคราะห์เนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือเด็ก ช่วงปี 2530-2536 และพบว่า มีมากถึงหนึ่งในสามของทั้งหมด หรือเนื้อหาเรื่องเพศศึกษาที่เป็นความสนใจของเยาวชน (ศักดิ์ชัย: 2533 พินิจ: 2528) ซึ่งศึกษาทั้งหนังสือพิมพ์และนิตยสารรวมกันดังที่ได้กล่าวแล้ว

กาญจนา ถาวร (2530) วิเคราะห์หัว ในนิตยสาร 10 เล่ม ที่

นักเรียนชั้นมัธยมปลายนิยมอ่าน จะมีเนื้อหาอะไรบ้างที่เกี่ยวกับหมวดวิชาต่างๆในวิชาภาษาไทย เช่น วรรณกรรมปัจจุบัน หลักภาษา วรรณคดีมรดก (โบราณ) งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า นิตยสารได้ทำหน้าที่เป็นตำรานอกระบบแก่เด็กและเยาวชนอย่างน่าสนใจ

(2.2) การศึกษาสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ (Specific Media)

สำหรับกลุ่มผู้ใช้สื่อสิ่งพิมพ์ที่มีเป้าหมายเฉพาะบางอย่าง (โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นประเด็นสำหรับการรณรงค์) และไม่อาจจะคาดหวังว่า เป้าหมายเฉพาะดังกล่าวจะบรรลุได้หากใช้ช่องทางสื่อมวลชนที่มีขนาดใหญ่และกลุ่มเป้าหมายกว้างขวางเกินไป ดังนั้นจึงได้มีการจัดทำสื่อเฉพาะกิจขึ้นมา เช่น แผ่นพับ จดหมายข่าว โปสเตอร์ เพื่อเผยแพร่ข่าวสารที่ต้องการ เช่น นิจิตา บุญยรัตพันธุ์ (2536) ได้วิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของภาพโฆษณาและแผ่นพับที่ใช้เผยแพร่ความรู้โรคเอดส์สำหรับวัยรุ่นในกรุงเทพฯ

(2.3) การศึกษาหนังสือการ์ตูน การ์ตูนนั้นถือได้ว่า เป็นสื่อในดวงใจของเด็กทุกยุคทุกสมัยมาโดยตลอดอย่างไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลง นับตั้งแต่การสำรวจของกรมวิชาการเมื่อปีพ.ศ.2520 มาจนถึงปัจจุบัน เมื่อถามถึงหนังสือที่เด็กชอบอ่านมากที่สุด คำตอบอันดับหนึ่งที่ไม่เคยเปลี่ยนก็คือ หนังสือการ์ตูน และอันที่จริง รัชนี ศิริชัยเอกวัฒน์ (2526) ระบุว่า คนทุกรุ่นก็ล้วนชอบอ่านการ์ตูนด้วยกันทั้งนั้น เพียงแต่อาจจะแตกต่างกันที่เป้าหมายของการอ่าน เช่น เด็กวัย 3-5 ปีจะชอบอ่านเพื่อสร้างจินตนาการ 6-12 ปีอ่านเพื่อออกไปผจญภัยในโลกกว้าง 13-19 ปีอ่านเพื่อสัมผัสกับเรื่องรักโรแมนซ์ และผู้ใหญ่จะอ่านเพื่อคลายเครียด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการ์ตูนมีมาก และเน้นหนักไปในด้านการศึกษาผู้รับสาร คือตัวเด็กเอง และการวิเคราะห์เนื้อหา โดยไม่ค่อยมีการศึกษาผู้ผลิตเท่าใดนัก (ดูรายละเอียดที่รวมอยู่ในผู้ผลิตนิตยสารสำหรับเด็กที่กล่าวมาแล้ว)

(2.3.1) การศึกษาผู้รับสารของการ์ตูน มีแนวทางการศึกษา อยู่ 2-3 แนวทางคือ

(i) การศึกษาพฤติกรรมกรรมการอ่านและความสนใจของเด็ก เพื่อตอบคำถามว่า เด็กชอบอ่านการ์ตูนประเภทไหน เวลาเลือกซื้อ จะดูรูปแบบหรือเนื้อหาแบบไหน ทำไมจึงชอบอ่านการ์ตูน (ไพเราะ: 2524 เรื่องศิริ: 2527 สุวรรณ: 2532 นวลทิพย์: 2538) เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ว่าจะเด็กในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด จะมีรสนิยม เรื่องการ์ตูนคล้ายคลึงกัน คือ ชอบเนื้อหาประเภทตลกเป็นอันดับแรก ตามด้วยสัตว์ประหลาด ผจญภัย และเทพนิยาย โดยมีตัวแปรเรื่องเพศ อายุ เข้ามาเกี่ยวข้อง และนำเสนอว่าเด็กๆให้ความหมายแก่หนังสือการ์ตูนมากกว่าเป็นเพียง “สื่อ” อย่างหนึ่ง แต่จะปฏิบัติต่อหนังสือแบบเป็น “ของรัก” กล่าวคือ เมื่ออ่านจบแล้วจะเก็บเอาไว้และจะเอามาอ่านซ้ำอีก รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนกันอ่านระหว่างเพื่อนฝูงอยู่เสมอ (ถือเป็นสื่อสัมพันธ์ทางสังคมด้วย)

(ii) พฤติกรรมการบริโภคสื่อ (Media Consumption) การศึกษาแนวนี้จะมองเด็กในฐานะผู้บริโภค เพื่อดูว่า เด็กได้หนังสือการ์ตูนมาครอบครองได้อย่างไร มีค่าใช้จ่ายเท่าไร เด็กเอากำลังซื้อมาจากที่ไหน สถานที่ที่ซื้อ และเกณฑ์พิจารณาในการตัดสินใจซื้อสื่อ งานวิจัยนี้ก็เริ่มทำตั้งแต่งานของลาวรรณ (2504) สุวนิช (2516) เรื่อยมาจนกระทั่งถึงธรรมจักร (2538) ผลการวิจัยพบเสมอว่า การ์ตูนเป็นสื่อที่เด็กตัดสินใจซื้อเองเป็นส่วนใหญ่ด้วยการหักเงินค่าขนมส่วนใหญ่ไปซื้อ

(2.3.2) การวิเคราะห์เนื้อหาของการ์ตูน คงจะเป็นเพราะลักษณะที่ลึกลับของการ์ตูนเอง คือเป็นสื่อที่เด็กๆรักและใช้อย่างมาก แต่ผู้ใหญ่เช่นพ่อแม่หรือผู้ปกครองมักไม่แน่ใจว่า สื่อการ์ตูนจะมีคุณหรือโทษแก่เด็กอย่างไร โดยเฉพาะในบางช่วงเวลา จะมีกระแสวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับโทษที่เห็นได้อย่างชัดเจนของการ์ตูนบางประเภท เช่น ความรุนแรงและลักษณะลามกของการ์ตูนญี่ปุ่น ดังนั้น ประเภทของเนื้อหา

ที่ถูกตรวจสอบมากที่สุดในการ์ตูนที่ปรากฏในสื่อต่างๆทั้งหนังสือเล่มและในโทรทัศน์ เช่น งานวิจัยของกรรณิการ์ ศรีเจริญ (2525) สุรางค์รุ่งเรือง (2525) เบญจา บุญยสนธิกุล (2525) รัชณี ศิริชัยเอกวัฒน์ (2536) ล้วนตรวจสอบคุณธรรมและจริยธรรมด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในการ์ตูนประเภทต่างๆ ผลการวิจัยส่วนใหญ่สอดคล้องกันว่า คุณธรรมด้านบวกที่ปรากฏคือ ความเมตตา และด้านลบคือ การประทุษร้ายต่อชีวิตผู้อื่น ผู้เขียนมีความเห็นว่า เมื่อมีคุณธรรมทั้งด้านบวกและลบรวมอยู่ในเนื้อหา การวิจัยในขั้นต่อไป ควรจะตรวจสอบจากตัวเด็ก ผู้รับสารว่า มีการเลือกรับและใช้คุณธรรมแต่ละอย่างอย่างไร

(2.3.3) การนำเอาการ์ตูนไปใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน
 เนื่องจากคุณสมบัติดีเด่นของการ์ตูนที่อ่านง่าย เข้าใจง่าย เป็นรูปแบบสื่อ (ภาพ) ที่ตรงกับธรรมชาติความสนใจของเด็ก ดังนั้น จึงมีงานวิจัยชุดหนึ่งที่เน้นการนำเอาการ์ตูนมาใช้ในการเรียนการสอนเรื่องต่างๆ ตั้งแต่ด้านทักษะ เช่น ภาษา ไปจนถึงด้านปลูกฝังคุณธรรม (ประสงค์: 2515 เบ็ญจมาศ: 2535 เจนจิรา: 2536) ผลการวิจัยสรุปได้เสมอว่า การใช้การ์ตูนนั้นได้ผลอย่างแน่นอน ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการพัฒนาแนวทางการวิจัยในลักษณะนี้ต่อไปให้มากขึ้น

(2.3.4) การศึกษาบทบาทและผลกระทบของการ์ตูน ดังที่ได้กล่าวถึงบทบาทและลักษณะที่ลึกลับของการ์ตูนที่มีต่อเด็ก ดังนั้นจึงได้มีการตรวจสอบผลเสียและผลดีของการ์ตูนที่มีต่อเด็ก เช่น งานของ ลาวรรณ โฉมเฉลา (2504) พรพนิต พ่วงภิญโญ (2531) ที่ยังคงสนใจบทบาทของการ์ตูนในการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก ผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการวิจัยขยายมิติการพัฒนาที่การ์ตูนสามารถจะมีบทบาทต่อเด็กออกไปในด้านอื่นๆบ้าง

4. บทบาทของภาพยนตร์ที่มีต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

ภาพยนตร์ (ในที่นี้หมายถึง ภาพยนตร์ที่ฉายตามโรงเท่านั้น ไม่รวมภาพยนตร์ทางโทรทัศน์) เป็นสื่อเก่าแก่ประเภทหนึ่งที่มีอายุเกือบศตวรรษแล้วในสังคมไทย และได้ผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงมาเป็นอย่างมาก จากแต่เดิมที่กิจกรรมการออกไปดูหนังนั้น จะเป็นกิจกรรมของครอบครัว กล่าวคือ ทั้งพ่อแม่ลูกจะพากันออกไปดูหนัง แต่ปัจจุบันกลุ่มคนที่ดูหนังจะกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มวัยรุ่น และเป็นการไปดูกับกลุ่มเพื่อน และเนื่องจากการชมภาพยนตร์นั้นเป็นสื่อนอกบ้าน (Public) รวมทั้งต้องจ่ายเงินโดยตรง จึงเป็นการตัดโอกาสกลุ่มเด็ก ๆ ที่ยังไม่มีอำนาจซื้อ และออกไปข้างนอกตามลำพังไม่ได้โดยตรง ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวของสื่อภาพยนตร์ ทำให้งานศึกษาวิจัยทั้งหมดที่เกี่ยวกับภาพยนตร์ กระจุกตัวอยู่แต่กลุ่มวัยรุ่น/นิสิตนักศึกษาเท่านั้น และเป็นการศึกษาผู้รับสารเป็นส่วนใหญ่

การเปลี่ยนแปลงอีกประการหนึ่งของภาพยนตร์ ซึ่งในปัจจุบันเป็นสื่อที่มีภาพลักษณ์ว่า เป็น “สื่อเพื่อความบันเทิง” ก็คือ กระแสความนิยมที่ขึ้นและลงเป็นช่วงๆ ในยุคที่มีสื่อภาพยนตร์เป็นสื่อนอกบ้านเพียงอย่างเดียว ก็เป็นกระแสสูงของอุตสาหกรรมประเภทนี้ แต่เมื่อมีการพัฒนาวิดีโอซึ่งเป็นสื่อความบันเทิงตัวใหม่ที่ใช้ได้ภายในบ้าน (Domestic Media) สื่อภาพยนตร์ก็ซบเซาลง จนกระทั่งเมื่อได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่เกี่ยวกับโรงฉายภาพยนตร์ประเภทต่างๆ เช่น Multiplex Theater ความนิยมดูภาพยนตร์จึงเริ่มกระตือรือร้นขึ้นมา ศูนย์วิจัยกสิกรไทยสำรวจว่า ในปี 2539 คนกรุงเทพฯ และปริมณฑล 99.4% เคยดูหนังในโรงภาพยนตร์ โดยดูเฉลี่ย 1 ครั้ง/สัปดาห์ และดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในกลุ่มผู้ชมนี้วัยรุ่นเป็นกลุ่มที่สัดส่วนมากที่สุด

ประเภทของการวิจัยเรื่องบทบาทของภาพยนตร์ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนนั้นแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ

(1) **การศึกษาผู้รับสาร** มิ่งานศึกษาผู้ชมภาพยนตร์โดยเฉพาะวัยรุ่นและนิสิตนักศึกษาต่อเนื่องมาตลอดใน 3 ทศวรรษนี้ (กมล: 2510 เตือนใจ: 2525 กิตติกานต์: 2528 พิศดา: 2537) เพื่อตอบคำถามของพฤติกรรมกรเปิดรับสาร เช่น ความถี่ เหตุผลของการเปิดรับเกณฑ์ที่เลือกใช้ในการดูหนัง แหล่งข้อมูลที่ได้รับเรื่องภาพยนตร์ (เช่น จากโฆษณาในหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ หรือจากหนังตัวอย่างในโรง) รวมทั้งความคิดเห็นที่มีต่อภาพยนตร์ ผลจากการวิจัยพอสรุปได้ว่า ภาพยนตร์เป็นสื่อที่มีธรรมชาติสอดคล้องกับความต้องการรับสื่อของวัยรุ่นเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงนอกบ้านด้วยราคาที่สามารรถจ่ายได้ ใ่อ่านวยให้มีการใช้สื่อเป็นกลุ่ม และมี “ดารา” เป็นตัวตอบสนองความต้องการ “วีรบุรุษ” ของวัยรุ่นด้วย สำหรับแนวโน้มในอนาคตก็คงจะเป็นเช่นเดียวกับปัจจุบัน

(2) **การศึกษาเนื้อหา** ดังได้กล่าวแล้วว่า ภาพยนตร์โดยเฉพาะหนังไทยค่อนข้างเป็นสื่อประจำตัวของกลุ่มวัยรุ่น ดังนั้น จึงได้มีการศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นในภาพยนตร์ไทย (จิรบุญย์: 2533 ฉัตรกุล: 2533) ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้ว่า เนื้อหาในภาพยนตร์นั้นสามารถเป็นภาพสะท้อนของกลุ่มวัยรุ่นไทยได้ส่วนหนึ่ง

(3) **การศึกษาผลกระทบและภาพรวมของภาพยนตร์** กฤษดา สยามเนตร (2530) ศึกษาว่าภาพยนตร์มีผลกระทบอย่างไรบ้างต่อวัยรุ่น ในขณะที่ ยงศักดิ์ วีระเมธีวงศ์ (2539) วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังไทยทั้งหมด 10 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาหนังไทย ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มผู้สร้างหนังไทยเป็นปัจจัยที่ชี้ขาดที่สุดของการพัฒนาคุณภาพหนังไทย

5. บทบาทของวิทยุที่มีต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

สื่อวิทยุเป็นสื่อที่มีการขยายตัวในแง่ช่องทางการสื่อสารอย่างมาก นับตั้งแต่มีเพียง 1 สถานีในปีพ.ศ.2473 มาเป็น 200 กว่าสถานีในปีพ.ศ.2526 จนกระทั่งกลายมาเป็น 482 สถานีในปีพ.ศ.2537

นอกจากนั้น เอกลักษณะหลายๆประการของสื่อวิทยุ เช่น เป็นสื่อในบ้าน เครื่องรับหาซื้อง่าย ราคาถูก สะดวกในการใช้ในเกือบทุกสถานที่ ฯลฯ อย่่างไรก็ตาม ยังมีอุปสรรคในการนำสื่อวิทยุมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาด้านต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาเด็กและเยาวชนอยู่หลายประการ

อุปสรรคนานัปการนั้นเริ่มตั้งแต่รูปแบบการเป็นเจ้าของวิทยุที่เป็นของภาครัฐทั้งหมดในทางนิติบัญญัติ แต่ทว่าในทางพฤตินัย การบริหารจัดการวิทยุก็กลับอยู่ในมือของกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เมื่อบวกผสมกับการขาดนโยบายที่แน่นอนในการใช้สื่อวิทยุเพื่อการพัฒนา ผลลัพธ์ที่ออกมาจึงเป็นว่า สื่อวิทยุคือ “การเปิดเพลงสลับสเปดโฆษณา” ดังตัวอย่างตัวเลขการสำรวจสัดส่วนรายการวิทยุที่มักจะพบว่า เกินกว่าครึ่งเป็นเพลงและโฆษณาเสมอ (อูปลรัตน์: 2534) ถึงแม้ว่าจะมีระเบียบของคณะกรรมการบริหารวิทยุและโทรทัศน์ (2528) กำหนดให้วิทยุโฆษณาได้เพียง 8 นาที/ชั่วโมง แต่ทว่าในทางปฏิบัติ การโฆษณาก็สามารถจะสอดแทรกในรูปโฆษณาแฝง และการพูดโน้มน้าวใจของผู้จัดรายการได้ไม่ยากนัก

ดังที่ได้กล่าวมาบ้างแล้วว่า การศึกษาสื่อวิทยุ นั้นยังมีอยู่น้อยมาก ทั้งนี้ น่าจะเนื่องมาจากความยากลำบากในการวิจัย เพราะสื่อวิทยุเป็นเพียงสื่อเสียงที่มีอายุสั้น สุนัขหายง่าย (หากไม่มีความตั้งใจจะบันทึกเอาไว้) แนวทางการศึกษาสื่อวิทยุและผลผลิตที่เกี่ยวข้อง (เทปเพลง) ที่รวบรวมได้มีตัวอย่างดังนี้

(1) **การศึกษาผู้รับสาร** โดยส่วนใหญ่ งานวิจัยที่ศึกษามักจะรวมการศึกษาพฤติกรรมกรรมการเปิดรับวิทยุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการเปิดรับสื่อมวลชนทั่วไป ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาพฤติกรรมกรรมการเปิดรับวิทยุของเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะ ก็มีเช่น อุดุลย์ และสุภัคทวี อภินันท์ (2529) ศึกษาการฟังวิทยุกระจายเสียงของเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นการรับฟังแบบทั่วไป ในขณะที่สมหวัง พลรักดี (2533) เน้นเป้าหมายพิเศษของการฟังวิทยุเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตรีนุช วีระเวสส์ (2539) ศึกษาความคิดเห็นของเยาวชนที่มีต่อการนำเสนอรายการวิทยุที่

มีเนื้อหาพิเศษเฉพาะคือรายการเพศศึกษา ที่มีรูปแบบการนำเสนอในแบบตั้งประเด็นปัญหา ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนมีความสนใจ และมีความต้องการรายการประเภทนี้อย่างมาก แต่กลุ่มนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ และนักวิชาการด้านสื่อมวลชนไม่ค่อยเห็นด้วยกับวิธีการนำเสนอของรายการดังกล่าวนี้

ส่วนจิราภรณ์ สีหวงศ์ (2521) สืบหาความสนใจของเด็กที่มีต่อการรับฟังรายการเด็กในวิทยุ เพื่อหาว่าเด็กมีรสนิยมเฉพาะวัยอย่างไรบ้าง ผลการวิจัยที่น่าสนใจพบว่า เด็กชอบรายการที่มีผู้ดำเนินรายการคนเดียว เช่น เล่านิทานคนเดียว แต่ต้องตัดเสียงให้เป็นหลายๆแบบ ชอบรายการที่มีหลายรูปแบบ ชอบรายการการแข่งขันตอบปัญหา ชอบให้มีเด็กเข้าไปมีส่วนร่วมในรายการ และชอบให้มีเพลงที่แต่งขึ้นมาเฉพาะสำหรับเด็ก เป็นต้น

(2) การศึกษาการนำมาใช้และผลกระทบของสื่อวิทยุ ซึ่งมักจะเป็นการประเมินผลว่า การนำสื่อวิทยุมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา จะได้ผลมากน้อยเพียงใด เช่น สุดาพร สิทธิเวคิน (2535) ศึกษาพบว่าการใช้วิทยุมาช่วยสอนจะมีผลต่อการเพิ่มความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถม ทั้งนี้เนื่องจากธรรมชาติที่เป็นสื่อเสียงของวิทยุจะเอื้ออำนวยต่อการสร้างความคิดริเริ่มได้อย่างมาก

(3) การศึกษาเทปเพลงและนักร้องวัยรุ่น ดังได้กล่าวมาแล้วว่าอุตสาหกรรมเทปเพลงมีความเกี่ยวพันกับการดำรงอยู่ของสื่อวิทยุเป็นอย่างมาก และเป็นตลาดธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีมูลค่าสูงถึงปีละหลายร้อยล้านบาท (ประมาณว่า 500 ล้านบาทในปี 2530: มิเตีย ฉบับที่ 36 มิ.ย. 2530) บริษัทเทปใหญ่ๆมีผลงานเฉลี่ยปีละ 10-15 ชุด ค่าใช้จ่ายในการผลิตประมาณชุดละ 1.5-5 ล้านบาท และใช้งบประมาณเผยแพร่ส่งเสริมการขายเทปบางชุดถึง 4-10 ล้านบาท (ทีวีพูล ฉบับ 56 มิ.ย. 2534) ส่วนด้านผู้ซื้อนั้น เยาวชนในกรุงเทพฯจะซื้อเทปเพลงเฉลี่ยเดือนละ 1 ม้วน (อรรถพร: 2538) ณัฐพร พานิช (2539) พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมซื้อเทปเพลงหรือซีดีเฉลี่ย 1-2 ชิ้น/เดือน

ในด้านผลสืบเนื่องของธุรกิจเทปเพลง นอกจากจะส่งผลต่อธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น ธุรกิจสื่อประเภทต่างๆ ธุรกิจโฆษณา ธุรกิจการจัดคอนเสิร์ต ฯลฯ ยังมีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นด้านพฤติกรรมกรรมการเปิดรับ การบริโภค (ซื้อเทป ไปดูคอนเสิร์ต) รวมทั้งพฤติกรรมการเล่นแบบดารา นักร้องตั้งแต่สิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น การแต่งกาย ไปจนถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ทักษะคิดและค่านิยม มีงานวิจัยชุดหนึ่งที่ศึกษาหัวข้อที่กล่าวมานี้

นุชนาถ รามสมภพ (2529) และสำอองศ์ ผลไม้ (2535) ศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคสื่อเทปเพลงของเยาวชนในกรุงเทพฯ และพบผลที่คล้ายคลึงกันว่า เทปเพลงเป็นสินค้าที่มีความเสนาหาเข้ามาเกี่ยวข้องและบ่อเกิดแห่งความเสนาหานั้นก็คือ ตัวดารานักร้อง การตัดสินใจซื้อเทปของวัยรุ่นจึงไม่เกี่ยงเรื่องราคา ขอให้พอใจ นอกจากนั้นรสนิยมในการขึ้นชอบความแปลกใหม่ของวัยรุ่น ก็เป็นปัจจัยให้ฝ่ายผู้ผลิตต้องปั้นนักร้องหน้าใหม่อยู่ตลอดเวลา อรรถพร กงวิไล (2538) ศึกษาว่า แหล่งข้อมูลที่ยาวชนได้รับและการวิจารณ์เทปเพลงมีผลต่อการตัดสินใจซื้อเทปหรือไม่ และพบว่า มีผลปานกลาง (เพราะส่วนใหญ่เยาวชนไม่ได้อ่านคำวิจารณ์ในสื่อสิ่งพิมพ์)

ณัฐพร พานิช (2539) ศึกษาบ่อเกิดแห่งความเสนาหาในเทปเพลงของนักเรียนชั้นมัธยม คือตัวนักร้อง เนื่องจากลักษณะเทปเพลงเป็นสินค้าที่มีใช้ Brand Loyalty แต่เป็น Presenter Loyalty และพบว่านักเรียนมัธยมมีการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับนักร้องอย่างมากพอสมควร เช่น ดูรายการโทรทัศน์ที่เกี่ยวกับนักร้อง 1 ชม./สัปดาห์ อ่านหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับข่าวคราวของนักร้อง 4-7 ครั้ง/สัปดาห์ และมีกลุ่มตัวอย่างถึงครึ่งหนึ่งที่เคยไปดูคอนเสิร์ตมาแล้ว

(4) การนำเพลงและเทปเสียงมาใช้ประโยชน์ด้านการศึกษา เทปเสียงนั้นนอกจากจะเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง เช่น ด้านเสียงเพลงดังที่ได้กล่าวไปแล้ว เนื่องจากสื่อประเภทนี้ไม่ได้มีขั้นตอนการผลิตที่สลับ

ซับซ้อนนัก และสามารถนำมาใช้ได้อย่างอเนกประสงค์ ดังนั้น ในวงการศึกษาจึงได้มีแนวคิดในการสร้างเทปเสียงเพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอน ตัวอย่างเช่น ญานะวิสุทธิ สิมะสิงห์ (2519) ทดลองสร้างสไลด์/เทปเสียงสำหรับสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะแก่นิสิตปริญญาตรี เยาวลักษณ์ บุญศิริ (2521) ทดลองใช้ทั้งเทปเสียงและสไลด์ประกอบการเทปเสียงในการสอนภาษาอังกฤษแก่นักศึกษาอาชีวะ สุทัศน์ สิริสุขะ (2523) ทดลองสอนภาษาอังกฤษ โดยใช้เทปเสียงประกอบกับนักเรียนมัธยมปลาย ผลการวิจัยทั้งหมดสรุปว่า เทปเสียงเป็นอุปกรณ์การสอนที่ได้ผลดีเสมอ

6. บทบาทของสื่อโทรทัศน์ต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

เราอาจจะกล่าวได้ว่า ยุคสมัยปัจจุบันที่อยู่ในช่วงเวลาของการศึกษานี้กำลังอยู่ในยุคของ “วัฒนธรรมโทรทัศน์” (Television Culture) เนื่องจากสื่อโทรทัศน์มีอิทธิพลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นศูนย์กลางของชีวิตประจำวันของผู้คน และเป็นศูนย์กลางของการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของสังคม

เมื่อกล่าวเฉพาะสำหรับผู้ชมที่เป็นเด็ก เนื่องจากโทรทัศน์เป็นสื่อภายในบ้าน (Domestic Media) จึงทำให้แม้แต่เด็กเล็กก็มีโอกาสได้ดูมากที่สุด ช่วงเวลาแพร่ภาพที่ยาวนาน พ่อแม่เองมักสนับสนุนการดูโทรทัศน์ (มากกว่าการออกไปวิ่งเล่นนอกบ้าน) และอาจใช้เป็นพี่เลี้ยงแทนตัวเอง จึงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกเลยที่ผลการวิจัยทุกชิ้นจะรายงานว่า กิจกรรมที่เด็กทำมากที่สุดเมื่อมีเวลาว่างอันดับแรกคือ การดูโทรทัศน์

ในการสำรวจเมื่อปี 2532 ครอบครัวในกรุงเทพฯมีจำนวน 10,598,000 หลังคาเรือน และเนื่องจากบางครอบครัวมีเครื่องรับโทรทัศน์มากกว่า 1 เครื่อง ทำให้มีเครื่องรับโทรทัศน์ในกรุงเทพฯถึง 12,797,000 เครื่อง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ: 2532) อย่างไรก็ตาม เมื่อสำรวจดูสัดส่วนของรายการเด็กที่มีอยู่ในโทรทัศน์ ในช่วงปี 2524-2525 พบว่า

สัดส่วนของรายการเด็กของสถานีโทรทัศน์ทั้ง 4 ช่อง จะอยู่ระหว่าง 3.5%-14.3% (เฉลี่ย 8%) ในขณะที่ประชากรเด็กและเยาวชน เป็นกลุ่มเป้าหมายถึง 55% ของประชากรทั้งหมด และเมื่อติดตามลงไปดูในรายละเอียดของรายการเหล่านี้จะพบว่า 80%-90% เป็นรายการที่สั่งมาจากต่างประเทศ (การ์ตูน) สถานการณ์ในปี 2538 ก็ยังไม่มีเปลี่ยนแปลงมากนัก นราพร สังข์ชัย (2539) สัมภาษณ์พบว่า ในหนึ่งสัปดาห์มีรายการเด็กจาก 6 สถานี เพียง 21 รายการ รวมเวลาออกอากาศทั้งสิ้น 14 ชั่วโมง/สัปดาห์ ในขณะที่ประชากรเด็กและเยาวชนมีจำนวนเกือบ 50% ของประชากร 61 ล้านคน (2538)

จากจำนวนงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับโทรทัศน์กับเด็กและเยาวชน อาจจัดประเภทเป็นหมวดหมู่ได้ ดังนี้

- (1) การศึกษาผู้รับสาร แบ่งย่อยได้เป็นอีก 3 แนวทาง
 - (1.1) การศึกษาพฤติกรรม的开รับสาร
 - (1.2) การศึกษาผลกระทบต่อผู้รับสาร
 - (1.3) การศึกษาความต้องการและการใช้ประโยชน์ของผู้รับสาร
- (2) การวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งอาจจะแยกย่อยได้เป็น
 - (2.1) การวิเคราะห์ค่านิยมต่างๆที่มีอยู่ในเนื้อหา
 - (2.2) การศึกษาเฉพาะรายการสำหรับเด็ก
- (3) การศึกษาผู้ผลิต/ผู้ส่งสาร
- (4) การศึกษานโยบายและข้อเสนอสำหรับการใช้โทรทัศน์สำหรับ

เด็กและเยาวชน

รายละเอียดของแต่ละหัวข้อมีดังนี้

- (1) การศึกษาผู้รับสาร แบ่งเป็น
 - (1.1) การศึกษาพฤติกรรม的开รับสาร อันได้แก่ การศึกษาว่าเด็กและเยาวชนเปิดโทรทัศน์วันละกี่ชั่วโมง ในช่วงเวลาไหน ดูรายการอะไร เหตุผลที่เปิดดู การศึกษาพฤติกรรม的开รับสารนี้

จะมีการกระทำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอในงานวิจัยเกือบทุกชิ้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานของการศึกษา

สำหรับแบบแผนโดยทั่วไปของพฤติกรรมการดูโทรทัศน์ของเด็กนั้น จะเริ่มตั้งแต่เด็กมีอายุประมาณ 2 ปี เด็กจะเริ่มรู้จักดูโทรทัศน์โดยสนใจภาพและเสียงที่เกิดขึ้น เด็กในวัยนี้จนถึงก่อนเข้าโรงเรียน (2-5 ปี) จะมีโอกาสดูโทรทัศน์มากกว่าช่วงวัยอื่นๆ เพราะอยู่บ้านทั้งวัน (ในทางตรงกันข้าม รายการสำหรับเด็กในวัยนี้จะมีน้อยมาก) ส่วนเด็กในวัยเรียนช่วงประถม (6-11 ปี) จะมีเวลาดูโทรทัศน์หลังจากเลิกเรียนแล้ว ซึ่งในช่วงเวลานี้สถานีต่างๆ มักจะจัดรายการสำหรับเด็กเอาไว้ ปัจจุบันเด็กจะมีช่วงเวลาดูโทรทัศน์ยาวนานขึ้น ตั้งแต่ 5-6 โมงเย็น จนกระทั่งถึงละครหลังข่าว ส่วนวันเสาร์-อาทิตย์ วันหยุด เด็กจะมีเวลาดูโทรทัศน์มากกว่าวันธรรมดา โดยเฉพาะครึ่งเช้า จึงนับว่าสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่เข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการใช้เวลาในชีวิตประจำวันของเด็กมากที่สุด

สำหรับการสำรวจปริมาณที่เด็กใช้เปิดรับสื่อโทรทัศน์นั้น เริ่มศึกษามาตั้งแต่ 3 ทศวรรษแล้ว และยังคงศึกษามาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งตัวเลขที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถแสดงให้เห็นพัฒนาการได้ในบางด้าน พรรณลีย์ เทพลักษณะเลขา (2507) สำรวจนักเรียนมัธยมในปี 2507 พบว่า เด็กนักเรียนใช้เวลาดูโทรทัศน์วันละ 3 ชั่วโมง รายการที่สนใจคือ ดนตรีข่าว ชลช นวรัตน์ ศรีประชุม (2512) สำรวจจิตจุฬาฯ ในปี 2512 พบว่าดูโทรทัศน์วันละ 1-2 ชั่วโมง ช่วงเวลาที่ดูของทั้งสองกลุ่มใกล้เคียงกัน คือ ระหว่าง 18-20 น.

ในการสำรวจเด็กทุกกลุ่มอายุ ตั้งแต่ระดับประถม-มัธยม ในปี 2528 สุกัญญาและนันทริกาพบว่า มีเด็กเพียง 2% เท่านั้นที่ไม่เคยดูโทรทัศน์ 56% ดูโทรทัศน์ทุกวัน และในปี 2538 จตุพร รัตแพทย์ (2538) ก็สำรวจพบว่า นักเรียนมัธยมปลายส่วนใหญ่ ดูโทรทัศน์ทุกวัน วันละไม่เกิน 7 ชั่วโมง และดูรายการบันเทิงเป็นหลัก

สำหรับรายการที่ได้ๆขึ้นชอบนั้น สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ (2525) สํารวจเด็กนักเรียนชั้นประถม (ป.1-ป.6) พบว่า 3 อันดับแรกของรายการในดวงใจของเด็กคือ การ์ตูน หนังสือ และรายการเด็ก (โดยมีสารคดีตามติดมาเป็นอันดับสี่) อีกสิบปีต่อมา บัณฑิตา ทองสีมา (2536) สํารวจพบว่า 2 อันดับแรกที่เด็กเปิดดูมากคือ รายการการ์ตูน และละคร

จากข้อมูลที่ปรากฏในเชิงพัฒนาการนั้น เราอาจจะวิเคราะห์ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อโทรทัศน์ได้ว่า ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปริมาณการใช้โทรทัศน์ของเด็กและเยาวชน จะมี 4-5 ปัจจัยคือ (i) พัฒนาการความแพร่หลายของสื่อ (ii) ปัจจัยด้านตัวเด็ก ยิ่งเด็กมีอายุมากขึ้น ปริมาณการใช้สื่อโทรทัศน์ ก็จะมีมากขึ้น จนกระทั่งช่วงวัยรุ่นจึงจะลดลงเพราะเด็กจะหันไปทำกิจกรรมกับเพื่อนๆแทน (ชุดิมา: 2528) (iii) ปัจจัยแวดล้อม ที่จะเป็นตัวเอื้ออำนวย หรือเป็นอุปสรรคต่อการเปิดรับ เช่น การเป็นเจ้าของเครื่องรับโทรทัศน์ (มีอยู่ภายในบ้าน) (iv) ความน่าสนใจของเนื้อหารายการ

(1.2) การศึกษาผลกระทบต่อผู้รับสาร อันอาจเนื่องมาจากปริมาณที่กว้างขวางและอิทธิพลที่มีอย่างสูงของโทรทัศน์ ทำให้เกิดความวิตกกังวลแก่ผู้ใหญ่บางกลุ่ม เช่น พ่อแม่ ครู นักการศึกษา ว่า โทรทัศน์นั้น จะสร้างผลกระทบต่อเด็กหรือไม่ ให้ผลกระทบในด้านบวกหรือลบอย่างไร (ปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวัน เช่น เด็กเลียนแบบพระเอกในหนังการ์ตูน ช่วยส่งเสริมความกังวลนี้ให้มีมากขึ้น)

ในสังคมไทย บํารุงสุข สีหอำไพ และคณะ (2518) เริ่มสำรวจอิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็กอายุ 7-10 ปี และพบว่า อิทธิพลของโทรทัศน์จะแปรไปตามอายุ เพศ ระดับชั้นทางสังคมของเด็ก ต่อมาในปี 2531 ประม ะ สตะเวทิน (2531) ก็ได้ให้คำตอบที่แน่นอนว่า อิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็กวัยรุ่นนั้น จะมีฐานะเป็นเพียงปัจจัยเสริม (Reinforcement) เท่านั้น ผลการวิจัยพบว่าปริมาณการดูโทรทัศน์มากนัก้อย ไม่มีผลกระทบต่อเรื่องรสนิยม ทศนคติต่อความก้าวร้าว และศีลธรรมของเด็กวัยรุ่นเลย

เพียงแต่จะเป็นตัวเสริมปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจของเด็กเอง จนกว่าเมื่อแยกวิเคราะห์ที่ประเภทรายการจึงพบว่า รายการประเภทบันเทิงจะมีผลกระทบต่อเรื่องรสนิยมและความก้าวร้าว แต่รายการประเภทข่าวสารจะไม่มีผล ส่วนตัวแปรเรื่องศีลธรรมนั้นไม่อาจจะอธิบายได้ด้วยอิทธิพลของโทรทัศน์เลย

งานวิจัยเรื่องผลกระทบทั้ง 2 ชิ้นที่กล่าวมานั้น เป็นงานวิจัยที่ทำในช่วงหลังๆ โดยก่อนหน้านั้นยังมีความสนใจที่จะตรวจสอบผลกระทบของโทรทัศน์ทั้งในด้านบวก-ลบ-กลางๆที่มีต่อเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ ตัวอย่างเช่น

ในปี 2509 ปฏิพันธ์ กระแสอินทร์ (2509) ศึกษาผลกระทบของภาพยนตร์ทางโทรทัศน์ที่มีต่อพฤติกรรมวัยรุ่น และพบว่า ในแง่ดีโทรทัศน์ช่วยให้เด็กรู้จักการเข้าสังคม และให้ความรู้ที่ทันโลก ส่วนผลด้านลบก็คือ เด็กชอบเลียนแบบการกระทำในโทรทัศน์ (อย่างไม่แยกแยะ) ในปี 2513 รัญจวน มินประดิษฐ์ (2513) ศึกษากลุ่มเป้าหมายชั้นประถมศึกษาปปลาย และพบว่า เด็กชอบเลียนแบบด้านการใช้ภาษามากที่สุด ซึ่งเป็นข้อค้นเดียวกับการค้นพบของมนต์ชัย นินนาทนนท์ (2526) ที่ศึกษาเยาวชนไทยใน จ.เชียงใหม่

สำหรับอิทธิพลด้านลบที่ถูกตรวจสอบมากที่สุดจากนักวิชาการคือ พฤติกรรมด้านความก้าวร้าว นันทวัน สุขุโต (2520) ศึกษานักเรียนอายุ 8-12 ปี (ป.4) ในกรุงเทพฯที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่างกัน เพื่อดูว่าอิทธิพลจากโทรทัศน์จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวหรือไม่ ข้อค้นพบประการแรกคือ ช่วงเวลาที่เด็กนิยมดูโทรทัศน์นั้นเป็นช่วงเวลาที่มียุทธการที่แสดงความรุนแรงอยู่มาก ดังนั้นโอกาสที่เด็กจะได้เปิดรับรายการโทรทัศน์ที่รุนแรงจึงมีอยู่มาก และทำให้พบผลการวิจัยต่อมาว่า ยิ่งมีการเปิดรับโทรทัศน์บ่อย ก็ยิ่งทำให้เด็กยอมรับการใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา หรือแม้แต่เคยมีประสบการณ์การใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาด้วยตัวเอง อย่างไรก็ตาม ระดับของผลกระทบนี้ยังแปรไปตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมของครอบครัวเด็ก

ส่วนอิทธิพลของโทรทัศน์ในด้านบวกนั้น ก็มีผู้ศึกษาเอาไว้ไม่น้อย เช่น การศึกษาเรื่องอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครที่มีต่อเยาวชน (ธีรพล: 2525) หรือการให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม จากรายการสิ่งแวดล้อมในโทรทัศน์ (พินิตา: 2538) ผลการวิจัยในทางบวกนั้นมักจะเป็นไปตามทฤษฎีสื่อสารมวลชน คือ สื่อมวลชนมีอิทธิพลได้แต่เฉพาะด้านความรู้ความเข้าใจเท่านั้น หากแต่ด้านทัศนคติและพฤติกรรมมักจะกระทำไม่ได้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากปริมาณความเข้มข้นของรายการที่ไม่มีเนื้อหาด้านบวก และอัตราการเปิดรับไม่ได้มีมากพอ (เมื่อเทียบกับอิทธิพลด้านลบ)

(1.3) การศึกษาความต้องการและใช้ประโยชน์ของผู้รับสาร

ในขณะที่การศึกษาเรื่องผลกระทบจะเป็นการศึกษาโดยมองจากฝ่ายผู้ส่งสารลงมาว่า ตัวสื่อและสารจะก่อให้เกิดผลอะไรบ้างต่อผู้รับสารที่มีลักษณะ Passive การศึกษาเรื่องความต้องการและใช้ประโยชน์จากผู้รับสารจะมีทิศทางตรงกันข้าม มีวิธีมองจากผู้รับสารที่มีลักษณะ Active ขึ้นไป แต่เนื่องจากแนวทางการศึกษาที่สองนี้เพิ่งมาเริ่มเกิดในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา จึงยังมีการศึกษาน้อยอยู่

งานศึกษาความต้องการและทัศนคติของเด็กเริ่มด้วยงานวิจัยของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ (2525) ที่สำรวจทัศนคติของเด็กชั้นป.1-ป.6 ในกรุงเทพฯ ต่อโทรทัศน์ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างบริบทที่เป็นจริงของชีวิต กับความต้องการใช้โทรทัศน์ เช่น เด็กกรุงเทพฯ จะใช้เวลาว่างทำกิจกรรมดูโทรทัศน์เป็นอันดับแรก เพราะสถานที่สำหรับเล่นและอุปกรณ์อ่านหนังสือไม่เอื้ออำนวย ประเภทการ์ตูนที่เด็กชอบดูก็มีใช่เรื่องประเภทเทพนิยาย และนิทานชวนฝัน หากแต่เป็นเรื่องการต่อสู้ของคนตัวเล็กๆ ที่ถูกเอาเปรียบ เช่นเดียวกับเนื้อเรื่องของหนังสือ สำหรับรายการเด็กที่กลุ่มตัวอย่างจะเลือกชอบก็ต้องเป็นรายการที่เด็กๆ ในรายการมีอายุวัยเดียวกับคนดู นอกจากนี้โทรทัศน์ยังมีอิทธิพลต่อการให้ความรู้ในระดับกว้าง เช่น การรู้จักชื่อนายกรัฐมนตรีของไทย รวมทั้งเด็กยัง

ได้รับการหล่อหลอมทัศนคติระดับกว้าง (เช่น อยากรับเป็นนายกขหรือไม่) มาจากประสบการณ์ที่ได้รับรู้จากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่

นับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา มีงานวิจัยที่ศึกษาความต้องการ ความสนใจ การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของเด็กๆในระดับอายุ ต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆตามมามากมายขึ้น เช่น ชไมพร ชุมพลกรัง (2535) ศึกษาเด็กมัธยมในกรุงเทพฯ วไลรัตน์ พูนวศิน (2535) ศึกษาความต้องการโทรทัศน์ของเด็กชนบทใน จ.สุรินทร์ ปณิตตา ทองสิมา (2536) เจาะลงรายละเอียดว่า เด็กมีวิธีการดูและใช้โทรทัศน์อย่างไร เช่น ทำกิจกรรมอะไรพร้อมกับดูโทรทัศน์ ในขณะที่ อรพินท์ ศักดิ์เยี่ยม (2537) ซักถามความคิดเห็นเด็กว่า “รายการเด็กที่เด็กอยากได้ ควรจะมีหน้าตาเป็นอย่างไร” งานวิจัยหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่า ในขณะที่ “ความเป็นเด็ก” นั้นสร้างลักษณะความต้องการร่วมกันของเด็ก แต่สภาพแวดล้อมแห่งชีวิตที่เป็นจริงซึ่งแตกต่างกันก็ทำให้ความต้องการและการใช้ประโยชน์จากโทรทัศน์ของเด็กในแต่ละแห่งแตกต่างกันไปในรายละเอียด

(2) การวิเคราะห์เนื้อหา แบ่งเป็น

- (2.1) การวิเคราะห์หาค่านิยมและรูปแบบที่เหมาะสม
- (2.2) การศึกษาเฉพาะรายการเด็ก

(2.1) การวิเคราะห์หาค่านิยมและรูปแบบที่เหมาะสม ตัวอย่าง เช่น ชิดชัย ศกระจันท์ (2537) วิเคราะห์เนื้อหาจริยธรรมในละครโทรทัศน์อันเป็นรายการที่เด็กกรุงเทพฯชอบดูมาก หรือ คติยา เพชรชูช่วย (2536) วิจัยหารูปแบบรายการโทรทัศน์การศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนในกรุงเทพฯ

(2.2) การศึกษาเฉพาะรายการเด็ก การผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กเกิดมาพร้อมกับประเทศไทยเริ่มมีสถานีโทรทัศน์ อันสื่อแสดงให้เห็นถึงความสนใจในกลุ่มผู้ดูตัวเล็กๆเหล่านี้ รายการเด็กในยุคแรก จะมีลักษณะการนำเสนอเป็นหลายรูปแบบในหนึ่งรายการ เช่น เกมส์

หุ่นเชิด การแสดงของเด็ก สอนให้ประดิษฐ์สิ่งของ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม
ทุกอย่างที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลานานแล้วแต่รายการเด็กก็กลับมีพัฒนาการที่กระต่อน
กระแท่น แคระแกรน ไม่ค่อยเจริญเติบโต เนื่องจากปัจจัยแวดล้อม
หลายๆประการ ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

(3) การศึกษาผู้ผลิต/ผู้ส่งสาร

ในฐานะผู้ที่คลุกคลีอยู่กับการผลิตรายการเด็กมานาน อรชุนมา
ยุทวงศ์ (2525) ได้ประมวลปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการ
โทรทัศน์สำหรับเด็กออกเป็น 3 ส่วนคือ

(1) ปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ผลิต อันได้แก่ ปัญหาด้านความ
สามารถของผู้ผลิตที่ไม่สามารถสร้างรายการให้ดึงดูดความสนใจของเด็ก
ได้ ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และยังจัดระบบการทำงานไม่ดีพอ

(2) ปัญหาและอุปสรรคด้านสถานีโทรทัศน์ เช่น สถานีไม่เห็น
ความสำคัญของรายการเด็ก สถานีที่ และอุปกรณ์ไม่เพียงพอ หรือ
เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ ความสนใจ

(3) ปัญหาและอุปสรรคจากปัจจัยอื่นๆ เช่น ผู้สนับสนุนรายการ
การโฆษณา กลุ่มผู้ผลิตที่หวังเข้ามาแสวงหาผลกำไรอย่างเดียวจาก
รายการเด็ก เป็นต้น

มีงานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับผู้ผลิตรายการเด็กอยู่หลายชิ้นที่ผู้วิจัย
เป็นผู้ที่เคยทำรายการเด็กมาก่อน เช่น ศศิธร พวงผกา (2535) สัมภาษณ์
ความคิดเห็นทั้งจากผู้ผลิตรายการ และเด็กผู้ชมชั้น ป.5-ป.6 ว่า รายการ
โทรทัศน์สำหรับเด็กควรเป็นอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า คำตอบจากทั้ง
สองฝ่ายค่อนข้างสอดคล้องกัน (อันมีนัยยะว่า ฝ่ายผู้ผลิตเข้าใจความ
ต้องการของเด็กอย่างดี) เช่น เนื้อหารายการควรเป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม
รูปแบบนำเสนอควรจะหลากหลายและให้เด็กมีส่วนร่วม ผู้ดำเนินรายการ
ต้องมีหน้าตาและบุคลิกดี ความยาวของรายการไม่เกิน 1 ชั่วโมง เป็นต้น

ในปี 2537 สุทธาทิพย์ ศรีวรานนท์ (2537) ซึ่งมีประสบการณ์การทำรายการเด็กมาเป็นเวลาหลายปี ได้ประมวลปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ และพบว่าปัจจัยภายใน เช่น ขาดบุคลากรที่มีใจรักเด็กและความชำนาญ งบประมาณการผลิต และปัจจัยภายนอก เช่น ผู้อุปถัมภ์รายการ บริษัทตัวแทนโฆษณา (Agency) ซึ่งเป็นผู้ตัดสินใจเลือกลงโฆษณา สถานีโทรทัศน์ กฎหมายและกฎระเบียบนโยบายรัฐ การมีส่วนร่วมของเด็กๆ รวมทั้งการมีรางวัลประเภทต่างๆ ให้แก่ผู้ผลิตรายการเด็ก

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปัจจัยทั้งสองแล้ว ปัจจัยที่มีผลกระทบมากที่สุดต่อรายการเด็กล้วนแต่เป็นปัจจัยภายนอก คือ ผู้อุปถัมภ์รายการ บริษัทตัวแทนโฆษณา และนโยบายของสถานี (ไม่ว่าจะเป็นเรื่องผังรายการ ช่วงเวลา เจ้าหน้าที่ของสถานี ฯลฯ) ในส่วนนโยบายของรัฐต่อรายการเด็กนั้น แม้ว่าจะมีอย่างหลากหลาย หากแต่ล้วนขาดความชัดเจนในทางปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่

การศึกษาระบบการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กอีกชิ้นหนึ่งได้แก่ งานของนิพนธ์ คุณารักษ์ (2539) ที่พยายามตอบคำถามว่าเพราะเหตุใด อุตสาหกรรมการผลิตการ์ตูนทางโทรทัศน์ของไทยจึงเกิดขึ้นไม่ได้

นิพนธ์พบว่า ผู้ผลิตการ์ตูนทางโทรทัศน์มีอยู่หลายแบบ ตั้งแต่รูปแบบสมัครเล่นที่ไม่เป็นธุรกิจ กึ่งธุรกิจ จนเป็นธุรกิจเต็มตัว (แต่ก็ยังมีขนาดเล็ก) ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของผู้ผลิตเหล่านี้มีอยู่ 2-3 ประการ คือ ปัญหาด้านเงินทุนและบุคลากรในการผลิต ด้านการผลิตรายการให้มีคุณค่าทางสุนทรียะ นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาในเรื่องการจัดการระบบการผลิตให้มีประสิทธิภาพ แต่ที่ดูจะเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดก็คือเรื่องตลาด และช่องทางการจัดจำหน่าย เนื่องจากต่างประเทศได้เข้ายึดตลาดเอาไว้หมดแล้ว ผู้วิจัยคาดการณ์ว่ามีความเป็นไปได้นอ้ายมากที่ผู้ผลิตไทยจะทำการผลิตการ์ตูนโทรทัศน์ให้เป็นอุตสาหกรรมต่อเนื่องได้

7. บทบาทของโฆษณาที่มีต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

โฆษณาเป็นรูปแบบพิเศษอย่างหนึ่งของการสื่อสาร คือ เป็นการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าว (Persuasive Communication) และในปัจจุบันโฆษณามีความจำเป็นและมีบทบาทหน้าที่หลายๆอย่างต่อระบบการสื่อสารมวลชนทั้งระบบจนไม่อาจจะขาดได้ จากธรรมชาติทั้งสองประการนั้นทำให้มีความสนใจและมีความกังวลใจเป็นพิเศษในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการโฆษณากับเด็กและเยาวชน เนื่องจากความเชื่อที่ว่า เด็กเป็นกลุ่มผู้รับสารพิเศษที่ยังมีความสามารถในการกลั่นกรอง แยกแยะ หรือ ต้านทานการโน้มน้าวได้น้อยกว่าผู้ใหญ่

ในเชิงปริมาณ มีตัวเลขที่แสดงว่าเด็กๆเปิดรับสื่อโฆษณามากมาย สายฤดี วรวิจิตรโกศาทร (2533) เสนอว่า เด็กเห็นโฆษณาเฉลี่ยวันละ 150 ครั้ง ปีละ 5,400 ครั้ง ขนบพันธ์ ตั้งมณี (2534) ระบุว่า เด็กเปิดรับสื่อโฆษณาประมาณ 183 ชั่วโมง/ปี สัปดาห์ละ 3.5 ชั่วโมง ตัวเลขเหล่านี้สอดคล้องกับตัวเลขที่ว่า งบประมาณสำหรับโฆษณาสินค้าเด็กเท่ากับสินค้าผู้ใหญ่ โดยเฉลี่ยปีละ 480 ล้านบาท โดยมีสินค้าประเภทลูกอม และของขบเคี้ยวของเด็กอยู่ในอันดับแรก (สายฤดี: 2533)

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับโฆษณานั้น สามารถจะมองได้ 2 ฐานะคือ (สัมมนา "เด็กกับการโฆษณา": 2533)

(i) **เด็กในฐานะผู้บริโภค** ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ในขณะที่มีสื่อโฆษณาที่พุ่งเป้ามาที่เด็กจำนวนมาก แต่เด็กเป็นกลุ่มผู้รับสารที่ยังขาดวุฒิภาวะในการกลั่นกรอง และเด็กๆก็มักจะชอบโฆษณามากในฐานะสื่อบันเทิงที่มีรูปแบบสอดคล้อง (สั้น ชัดเจน สนุก ฯลฯ) กับความสนใจของเด็ก ดังนั้นกลุ่มผู้ใหญ่ทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้องจะมีหน้าที่อย่างไรต่อเรื่องนี้

(ii) **เด็กในฐานะ Presenter โฆษณา** เนื่องมาจากธรรมชาติที่น่ารักของเด็กประการหนึ่ง เด็กสามารถสื่อสารได้ดีกับเด็กๆ ในกรณีที่เป็นสินค้าที่เกี่ยวข้องกับเด็ก หรือเด็กเป็นผู้บริโภคและตัดสินใจซื้อประการหนึ่ง รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ว่า ค่าใช้จ่ายสำหรับเด็กที่เป็น Presenter จะ

ต่ำกว่า ดังนั้น จึงมีการนำเด็กมาเป็น Presenter โฆษณาอย่างมาก และมีแนวโน้มจะมากขึ้นเรื่อยๆ การนำเด็กมาเป็น Presenter นี้ อาจจะทำให้เกิดผลเสียตามมาบางประการ เช่น ต่อตัวเด็กที่เป็น Presenter เอง กล่าวคือ อาจมีสินค้าบางชนิดทำให้เด็กเสื่อมเสีย (เช่น โฆษณาชุดชั้นในของเด็กผู้หญิง) การสร้างภาพเด็กให้เกินจริง หรือระยะเวลาการถ่ายทำที่นานเกินไป และยังมีผลกระทบต่อเด็กที่เป็นผู้รับสาร ซึ่งอาจจะมีผลทั้งด้านบวก (เช่น โฆษณาส่งเสริมสังคม) และด้านลบ เช่น สร้างความก้าวร้าวเกินวัย สร้างนิสัยการบริโภคที่ไม่ถูกต้อง เป็นต้น (สัมมนา “เด็กกับการโฆษณา” 2533)

สำหรับแนวทางการศึกษาเรื่องเด็กและโฆษณามีตัวอย่างดังนี้

(1) การศึกษาเด็กและเยาวชนในฐานะผู้รับสาร ตัวอย่างเช่น ปาริฉัตร มั่นคง (2534) ศึกษาทัศนคติของวัยรุ่นที่มีต่อโฆษณาที่เกี่ยวข้องเนื่องกับกามารมณ์ เนื่องจากวัยนี้เป็นวัยที่กำลังสนใจเรื่องเพศ ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่วัยรุ่นคิดว่า ยอมรับโฆษณาดังกล่าวได้หากมีความเกี่ยวข้องกับประเภทสินค้า และเมื่อมีวิธีการนำเสนอที่เหมาะสม แต่คิดว่าสังคมไทยยังยอมรับไม่ได้ ส่วน นภรภิสฎ์ ลัภกิตโร (2536) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อโฆษณาชนิดพิเศษ ที่เรียกว่า “โฆษณาส่งเสริมสังคม” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่จะทำให้นักเรียนชอบโฆษณานั้น เป็นเรื่องเทคนิคการถ่ายทำ เนื้อเรื่องที่เข้าใจได้ มีความสมจริง และส่วนใหญ่โฆษณาส่งเสริมสังคมที่มีก็เข้าใจได้ แต่นักเรียนไม่แน่ใจว่าจะปฏิบัติตามได้หรือไม่ นักเรียนมีความเห็นว่าในเรื่องส่งเสริมสังคมควรอบรมสั่งสอนตั้งแต่เล็กๆ จะได้ผลมากกว่าการโฆษณาทางโทรทัศน์

(2) การศึกษาผลกระทบของโฆษณาที่มีต่อเด็ก ซึ่งอาจจะเป็นผลทั้งด้านลบและด้านบวก กุลทรัพย์ อาลี (2537) ตรวจสอบก่อนว่า โฆษณาทางโทรทัศน์สำหรับสินค้าประเภทนมมีผลต่อพฤติกรรมการบริโภคนมหรือไม่ ในเงื่อนไขใด เช่นเดียวกับที่ รวี อ่างทอง (2538) ตรวจสอบว่า โฆษณาทางโทรทัศน์มีผลต่อการใช้สำนวนภาษาไทยของ

นิสิตปริญญาตรีหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า เนื่องจากความคิดสร้างสรรค์ของบทโฆษณาและคำหรือข้อความที่ติดหู ซึ่งมักเป็นสำนวนคมคายจำได้ง่ายและมีลักษณะสั้นๆ ทำให้เกิดการเลียนแบบในภาษาพูดของนิสิตมากที่สุด โดยเฉพาะในกลุ่มเพื่อน แต่ทว่าในด้านภาษาเขียนนั้น จะไม่มีอิทธิพลการเลียนแบบเลย เนื่องจากเหตุผลที่ว่าภาษาโฆษณาไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในลักษณะของภาษาเขียน

ชนบพันธ์ ตั้งมณี (2534) สัมภาษณ์เด็กชั้นป.2 และป.5 พบว่าเด็กดูโทรทัศน์ทุกวัน และชอบดูโฆษณาที่เป็นการ์ตูน สัตว์ และเป็นเรื่องใกล้ตัว เด็กๆทุกคนเคยเห็นตัวอย่างโฆษณาที่ผู้วิจัยนำไปให้ดู และตอบว่า หลังจากดูโฆษณาแล้วจะทำให้อยากได้สินค้าที่โฆษณา และมักทำกิจกรรมตามที่โฆษณาส่งเสริมการขายแนะนำเอาไว้ (เช่น แกะสลากส่งไปชิงรางวัล ฯลฯ) เด็กๆมองเห็นประโยชน์ของโฆษณาว่า ทำให้รู้จักสินค้า ส่วนโทษนั้นก็คือโฆษณาเสนอเรื่องที่ไม่จริง

(2) การวิเคราะห์เนื้อหา มีประเภทเนื้อหาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเด็กและครอบครัว ซึ่งปรากฏอยู่ในสื่อโฆษณา ตัวอย่างเช่น ชนบพันธ์ ตั้งมณี (2534) วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของเด็กไทยในโฆษณาทางโทรทัศน์ และพบว่าในสินค้าที่เกี่ยวข้องกับเด็ก คือสินค้าขบเคี้ยว ซึ่งเป็นสินค้าที่เด็กตัดสินใจซื้อเอง จะมีภาพของเด็กปรากฏมากที่สุด และจากประเภทของภาพของเด็ก 4 แบบ (เป็นเด็ก เป็นลูก เป็นผู้ใหญ่ และจริยธรรม) จะเป็นภาพของเด็ก (ที่แสดงอาการกินและเล่น) มากที่สุด

8. บทบาทของวิดีโอต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

คำว่า “วิดีโอ” นั้น หากหมายถึงตัวสื่อ (Medium) ก็หมายถึงดัลบ์เทปที่ใช้อัด เก็บการสื่อสารที่มีทั้งภาพและเสียงแบบเดียวกับภาพยนตร์หรือรายการโทรทัศน์เอาไว้ และสามารถจะนำมาเล่นซ้ำได้ตามที่ผู้ต้องการ แต่ทว่าหากแบ่งประเภทของวิดีโอที่มีลักษณะเป็นตัวสื่อเดียวกันออกไปตามลักษณะของเนื้อหา และเป้าหมายในการใช้ อาจจะแบ่ง

วิดีโอทั้งหมดได้เป็น 3 ประเภท คือ วิดีโอที่มีเนื้อหาด้านความรู้ วิดีโอที่อัดมาจากภาพยนตร์เพื่อความบันเทิง และวิดีโอเกม (รวมทั้งเกมกด) แต่ไม่ว่าจะเป็นวิดีโอประเภทใดก็ตาม ข้อเด่นของวิดีโอก็คือ เป็นสื่อที่ผู้ใช้สามารถเลือกใช้ในเวลาที่ต้องการได้

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า การศึกษาวิจัยวิดีโอทั้ง 3 ประเภทนั้น ยังมีไม่มาก ทั้งๆที่สื่อดังกล่าวนี้ มีการใช้อย่างแพร่หลาย การศึกษาเรื่องวิดีโอเท่าที่ปรากฏ มีหัวข้อดังตัวอย่างดังนี้

(1) การนำวิดีโอมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา โดยถือเสมือนว่าวิดีโอเป็นอุปกรณ์การศึกษาชนิดหนึ่ง ดังนั้น จึงมีการวิจัยหาข้อสรุปว่า เครื่องมือตัวใหม่นี้จะมีประสิทธิภาพในการใช้เพื่อเสริมการศึกษาหรือไม่ ตัวอย่างเช่น กรรณิการ์ณ โปธิชิน (2536) นำเอาวิดีโอและการแสดงละครย่อย มาประกอบการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียน ป.6 ผลการวิจัยมักพบอยู่เสมอว่า สื่อวิดีโอให้ผลดีทางการศึกษาที่ดีกว่าเดิม เพราะธรรมชาติของสื่อวิดีโอที่มีทั้งภาพที่เคลื่อนไหวเหมือนจริง ประกอบกับมีเสียงซึ่งสามารถถ่ายทอดความหมายได้ดีที่สุด

(2) การศึกษาวิดีโอเกมส์ ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีสื่อบันเทิงอิเล็กทรอนิกส์เกิดใหม่อีกประเภทหนึ่งที่เป็นลูกผสมระหว่างโทรทัศน์ เครื่องเล่นเกม และตลับเกมที่บรรจุเรื่องราวเลียนแบบภาพยนตร์ เรียกว่าวิดีโอเกมส์ สื่อชนิดนี้เด็กๆสามารถบังคับได้ เพราะเป็นสื่อสองทาง มีทั้งภาพและเสียง เสียงประกอบก็เข้าใจ จึงมีอิทธิพลดึงดูดใจและกายของเด็กๆอย่างมาก

วิภา อุตมฉันท (2534) สนใจปัญหานี้ และได้มีโอกาสไปวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นต้นตอของสื่อประเภทนี้ เป็นที่น่าสนใจว่า ผลการวิจัยหลายข้อมีลักษณะคล้ายคลึงกับสภาพการณ์ของไทย เพียงแต่อาจจะมีระดับหนักหน่วงกว่า ปรากฏการณ์ที่เป็นความกังวลใจของพ่อแม่ญี่ปุ่น (วิภา: 2534) และพ่อแม่ไทย (อาภรณ์: 2538) ก็คือ ลูกกลับบ้านไม่ตรงต่อเวลา ลูกหนีเรียนไปเล่นเกม พ่อแม่ดึงลูกออกจากการเล่นเกมส์ไม่ได้ พ่อแม่เห็นลูกมีพฤติกรรมแปลกไป เป็นต้น

สำหรับการใช้เวลากับวิดีโอเกมส้นั้น เด็กญี่ปุ่นจะเริ่มเล่นตั้งแต่อายุ 3 ขวบ และเล่นไปอย่างต่อเนื่อง แต่ก็จะเลิกเล่น (ในกรณีปกติ) เมื่อเข้ามหาวิทยาลัย (ในแง่ที่วิดีโอเกมส้นั้นมีหน้าที่เหมือนตุ๊กตาอย่างหนึ่ง) ส่วนเด็กไทยที่เป็นผู้ชาย กุลธิดา ธรรมวิภักษ์ (2538) พบว่า เด็กเริ่มเล่นเกมตั้งแต่อายุ 9-10 ขวบ เล่น 1-2 วัน/สัปดาห์ วันละ 1-2 ชั่วโมง สถานที่เล่นคือ ที่บ้าน ร้านเช่า และบ้านเพื่อน เกมส์ที่เด็กผู้ชายชอบคือ การต่อสู้ ส่วนใหญ่พ่อแม่จะจำกัดเวลาเล่นของเด็ก แต่จะไม่แนะนำให้เลือกเล่น หรือไม่ร่วมเล่นกับลูก อารมณ์ ปิยะเวช (2538) รายงานว่า เด็กเล่นแล้วยากที่จะเลิกคล้ายกับยาเสพติด

เมื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของวิดีโอเกมส้นั้น ทั้งจากพ่อแม่และเด็ก ข้อค้นพบทั้งจากประเทศญี่ปุ่นและไทยก็ตรงกันอีก กล่าวคือ ข้อดีที่มีของวิดีโอเกมส้นั้นคือ ให้ความสนุกสนาน ฝึกการใช้สมอง ฝึกสมาธิ ฝึกทักษะสายตาและมือ โดยพ่อแม่ถือว่าวิดีโอเกมส้นั้นเป็นเสมือนของเล่นอย่างหนึ่งของเด็ก และดีที่ทำให้เด็กนั่งอยู่กับที่ ไม่วิ่งเล่นซุกซน ส่วนข้อเสียก็คือ สายตาจะเสีย (อารมณ์: 2538)

เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ในวิดีโอเกมส้นั้น มีแต่เรื่องสงคราม การต่อสู้และเพศ ฉะนั้นปัญหาที่มักจะกังวลกันก็คือ การใช้สื่อดังกล่าว จะมีผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กหรือไม่ คำตอบของพ่อแม่ญี่ปุ่นนั้น ก้ำกึ่งกัน ส่วนพ่อแม่ไทยนั้นส่วนใหญ่ไม่คิดว่าจะมีผลทำให้เด็กก้าวร้าว (กุลธิดา: 2538) แต่ทว่าจากการสำรวจพฤติกรรมจริงๆของเด็ก เพชรชมพู เทพพิพิธ (2533) พบว่า เด็กที่เล่นวิดีโอเกมส้น้อยๆจะเกิดอารมณ์เครียด มีแนวโน้มจะใช้ความรุนแรงแก้ปัญหาและก้าวร้าว ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของอารมณ์ ปิยะเวช (2538) ที่พบว่า หลังจากเล่นเกมส้นแล้ว เด็กจะชอบการต่อสู้มากขึ้น จะเห็นว่า การฆ่าศัตรูเป็นวิธีแก้ปัญหาที่ดี และเชื่อหลักการที่ว่า “ต้องฆ่าเขาก่อนที่เขาคจะฆ่าเรา” ผลการวิจัยดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า พ่อแม่ยังมีการประเมินวิดีโอเกมส้นว่า เป็นเพียงของเล่นอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่มีอันตรายต่อเด็กอย่างมากมาย ทั้งที่ความจริงวิดีโอเกมส้นั้นเป็นมากกว่า “ของเล่น” อย่างหนึ่งเท่านั้น

9. บทบาทของคอมพิวเตอร์ในการพัฒนาเด็ก /เยาวชน

สื่อคอมพิวเตอร์มีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์มวลชน (Mass Product) ประเภทสื่อที่ถือกำเนิดมาด้วยลักษณะมุ่งการทำงาน (Task-oriented) เป็นหลัก (แม้จะถูกนำมาใช้เพื่อความบันเทิงบ้าง เช่น การเล่นเกม) ดังนั้น คนกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็ก จึงมุ่งนำสื่อคอมพิวเตอร์มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านของการให้ความรู้ (เช่น เป็นเครื่องมือช่วยสอน) และติดตามข่าวสาร อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคอมพิวเตอร์เป็นสื่อตัวใหม่ จึงต้องมีการศึกษาค้นคว้าในทำนองเดียวกับนวัตกรรมตัวอื่นๆ คือ ต้องค้นหาลักษณะที่เหมาะสมของนวัตกรรมที่จะนำมาใช้และต้องศึกษาด้านผู้ใช้ไปพร้อมๆกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่คอมพิวเตอร์เพิ่งเริ่มเข้ามาในประเทศไทยอย่างแพร่หลายได้ประมาณหนึ่งทศวรรษเท่านั้น แต่ทว่าการตอบรับและให้ความสนใจต่อสื่อตัวใหม่นี้มีอย่างสูงและรวดเร็ว มีงานศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่องคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะในแวดวงการศึกษามาก และต่อเนื่อง (เมื่อเทียบกับสื่อตัวอื่นๆ)

งานศึกษาเกี่ยวกับเรื่องคอมพิวเตอร์ แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

- (i) การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในระบบการเรียนการสอน
- (ii) การใช้คอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่าย

(i) การนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในระบบการเรียนการสอน ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยทางด้านการศึกษา ที่มีอยู่ 4 ลักษณะคือ

(1) การสำรวจความต้องการในการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในสถาบันการศึกษาโดยทั่วไป โดยเฉพาะในเขตชนบท เช่น งานของ กนกรัตน์ พรพิมเนสสะ (2531) สำรวจการใช้คอมพิวเตอร์สถาบันการศึกษาเขตชายฝั่งตะวันออก พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่แน่ชัด ไม่มีงบประมาณ และสถานที่ บุคลากรส่วนใหญ่ต้องการใช้และเห็น

ประโยชน์ แต่ไม่มีความรู้ และเห็นว่า คอมพิวเตอร์มีราคาแพง ส่วนสุกัญญา เหลืองไชยะ (2537) วิเคราะห์พบปัจจัย 5-6 ประการ ที่จะมีผลต่อการสร้างทัศนคติต่อคอมพิวเตอร์ ซึ่งคล้ายกับหลักการยอมรับนวัตกรรมโดยทั่วไป

(2) การประเมินผลเพื่อให้แน่ใจในประสิทธิภาพของคอมพิวเตอร์ที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ ที่มีการศึกษาตั้งแต่ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กประถม 1 (นาถวดี: 2535) การเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน ป.5 (นฤมล: 2534) สมฤทธิผลในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนมัธยม (รัตนพร: 2536) จนกระทั่งผลการเรียนทั่วไปของนักศึกษามหาวิทยาลัย (สมพร: 2530) งานวิจัยส่วนใหญ่ได้ข้อสรุปว่าใช้คอมพิวเตอร์ได้ผลทั้งนั้น

(3) จากการประเมินผลแบบทั่วไปได้เริ่มมีการศึกษาที่เจาะลึกลงไปในรายละเอียดมากขึ้นว่า จะต้องนำโปรแกรมคอมพิวเตอร์แบบไหน มาใช้อย่างไร กับผู้เรียนกลุ่มไหนจึงจะได้ผล และเป็นเพราะเหตุใด (ดูตัวอย่างงานของ อัมพร: 2536 พิศาล: 2536 เกษมศรี: 2537 กาวิบุรณ: 2537)

(4) การพัฒนาคุณลักษณะของตัวสื่อ ทั้งด้านเทคนิคและลักษณะรวมทั้งหมด เพื่อทำงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เช่น ปวีณา ธิติวรนนท์ (2537) ศึกษาสีและขนาดของตัวอักษร และการสำรวจความคิดเห็นที่มีต่อโปรแกรมช่วยสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์จากครูและอาจารย์ ในทุกระดับการศึกษา (นวลผจง: 2536 ศิริรัตน์: 2536 ประภาภรณ์: 2537)

(ii) การใช้คอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่าย อันหมายถึงการใช้คอมพิวเตอร์ด้วยระบบ BBS และอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ใช้จะเป็นนิสิตนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย งานค้นคว้าดังกล่าวเริ่มมีบ้างในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา และพบว่า การนำประโยชน์จากระบบเครือข่ายมาใช้นั้นยังจำกัดอยู่กับเป้าหมายเฉพาะ เช่น ใช้งานโปรแกรมเท่านั้น และนอกจากจะนำ

มาใช้ในเรื่องการงานแล้ว ยังมีการนำมาใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือผ่อนคลายอารมณ์ความรู้สึก (Entertainment) ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของพฤติกรรมการใช้สื่อของเยาวชน ปัญหาของระบบเครือข่ายไม่ได้อยู่ที่การใช้งาน แต่อยู่ที่ระบบโครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ระบบโทรศัพท์) มากกว่า (พงศชาติ: 2539 เรวดี: 2539 อำไพศรี: 2539)

10. บทบาทของสื่อมวลชนโดยรวมที่มีต่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชน

นอกเหนือจากงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสื่อแต่ละประเภทที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังมีงานศึกษาอีกชุดหนึ่ง ที่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเด็ก/เยาวชนที่เป็นสื่อมวลชนแบบภาพรวม ไม่ได้จำแนกประเภทของสื่อ

จากนี้จะยกตัวอย่างงานวิจัยในแต่ละประเภทพอสังเขป

(1) การศึกษาสื่อมวลชนแบบภาพรวม โดยส่วนใหญ่แล้ว งานวิจัยประเภทนี้จะเป็นการวิจัยผู้รับสาร โดยศึกษาพฤติกรรม การเปิดรับสารบ้าง ศึกษาการใช้และความพึงพอใจของผู้รับสารบ้าง (แล้วแต่ทฤษฎีที่ใช้อยู่เบื้องหลัง)

(1.1) บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆ ในช่วงทศวรรษ 1970 กระแสแนวคิดหลักในวงวิชาการนิเทศศาสตร์ คือ ทฤษฎีการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาประเทศ อันหมายความว่า สื่อมวลชนมีศักยภาพที่จะสร้างความทันสมัยให้แก่สังคม และพัฒนาคนในประเทศให้เป็นคนทันสมัย (Modern Man) ดังนั้นจึงมีการวิจัยจำนวนมากที่พยายามพิสูจน์ว่า ปริมาณการเปิดรับสื่อมวลชนประเภทต่างๆ จะมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาความทันสมัยในด้านต่างๆหรือไม่ กลุ่มเยาวชนก็เป็นกลุ่มตัวอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในเป้าหมายนี้ด้วย เช่น งานของอัจฉราวรรณ อิศรางกูล ณ อยุธยา (2529) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อมวลชน กับการพัฒนาลักษณะสมัยใหม่ของเยาวชนในเขตเมืองและชนบท

วันทนีย์ แสนภักดี (2533) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความสนใจทางการเมืองกับความคาดหวังและความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อมวลชน (ลักษณะความสนใจทางการเมือง เป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของความทันสมัย) ผลจากการวิจัยประเภทนี้ มักจะแสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีขีดความสามารถที่จะสร้างความทันสมัยได้ในบางมิติ เช่น มิติของความรู้ความเข้าใจ แต่ยังไม่มิตักยภาพมากพอที่จะสร้างทัศนคติ (Attitude) และเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากลักษณะที่กว้างขวางเกินไปของสื่อมวลชน

(1.2) การใช้ประโยชน์และแสวงหาความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชน เป็นแนวทางการศึกษาที่ถือเอาตัวผู้รับสารเป็นตัวตั้งเพื่อสำรวจว่า จากจุดยืนของผู้รับสารได้ใช้สื่อมวลชนในบทบาทอะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น อับสร เสถียรทิพย์ (2534) ศึกษาความสนใจ และพฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของเด็กชั้นมัธยม 1-3 (12-15 ปี) พบว่า เด็กนักเรียนมัธยมเปิดดูโทรทัศน์ประเภทรายการบันเทิง เปิดฟังเพลงจากวิทยุและอ่านข่าวพร้อมละครจากหนังสือพิมพ์ (แปลว่าใช้สื่อเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก) ส่วนความสนใจเรื่องข่าวสารนั้น จะมีตัวแปรเรื่องอิทธิพลของครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ บรรยากาศของการใช้สื่อในครอบครัว จะหล่อหลอมให้เด็กทำตาม ส่วนอรรถรรณ วิจักขณะ (2534) ก็ศึกษาในหัวข้อเดียวกันจากกลุ่มตัวอย่างที่โตขึ้นมา คือ นิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่ก็ยังพบแบบแผนของการใช้สื่อที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ นิสิตนักศึกษาในกรุงเทพฯ เปิดรับสื่อทุกชนิดอย่างหลากหลาย โดยอ่านหนังสือพิมพ์เกือบทุกวัน เพราะต้องการทราบข่าวสาร เป็นหนังสือพิมพ์แบบประชานิยม (Popular Newspaper) อ่านข่าวบันเทิง ข่าวกีฬา ข่าวต่างประเทศ ข่าวอาชญากรรม เรียงตามลำดับ สำหรับวิทยุจะฟังทุกวัน โดยเปิดฟังเพลงทั้งไทยและสากลเพื่อความสนุกสนานและเพลิดเพลิน และจะไม่เปิดฟังรายการบันเทิงประเภทวัฒนธรรมพื้นบ้านเลย (ลิเก ลำตัด หมอลำ ฯลฯ) ส่วนโทรทัศน์นั้นจะเปิดดูทุกวัน ระหว่าง

เวลา 20.00-22.00 น. เป้าหมายของการดูเพื่อความสนุกสนาน สำหรับ ภาพยนตร์และวิดีโอ นั้น ส่วนใหญ่นานๆดูครั้งหนึ่ง และมักจะดูภาพยนตร์ เรื่องยาวจากตะวันตก หลังจากเปิดรับสื่อแล้วจะนำมาพูดคุยกับเพื่อนอยู่ เสมอ และคิดว่าสื่อมวลชนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความคิดเห็น และพฤติกรรมพอสมควร

(1.3) บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อเด็กกลุ่มพิเศษ มีงานวิจัยชุดหนึ่งที่ศึกษาบทบาทที่สื่อมวลชนมีต่อเด็กกลุ่มพิเศษ เช่น ล้ำค่า โพรธิ์กระจำง (2534) ศึกษาการใช้และความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชน (อายุ 7-17 ปี) ที่อยู่ในสถานกักกัน เช่น บ้านเมตตา บ้านกรุณา ฯลฯ เด็กเหล่านี้เป็นเด็กที่กระทำความผิดทางกฎหมายมาแล้ว ผลการวิจัยที่น่าสนใจพบว่า เด็กกลุ่มนี้จะเปิดรับสื่อวิทยุและโทรทัศน์มากกว่าหนังสือพิมพ์ (น่าจะเป็นเพราะระดับการอ่านออกเขียนได้) ส่วนประเภทเนื้อหา นั้น เด็กจะชอบสื่อที่มีเนื้อหาที่ตื้นตื้น และก้าวร้าว (เช่น หนังสือ) นอกจากนั้นสื่อมวลชนจะถูกระบุว่า เป็นแหล่งหนึ่งที่ใช้ฟังพาเวลา มีปัญหา (รองจากพ่อแม่ และฟังตนเอง) ยิ่งเด็กมีอายุมากขึ้น ก็จะมี ฟังพาทเรียนจากสื่อมากขึ้น

ส่วนสกกลกนต อินทรไทย (2539) ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนในการสร้างอัตลักษณ์ (Identity) ของเด็กบ้มนในกรุงเทพฯ เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้เป็นเด็กที่อพยพจากต่างจังหวัด เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ในรูปแบบของคนที่ต้องทำงานตั้งแต่อายุน้อย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจว่า สื่อจะมีบทบาทในการช่วยในการปรับตัวให้แก่เด็กได้อย่างไรบ้าง ผลการวิจัยพบว่าจากมุมมองของผู้รับสาร เด็กบ้มนได้ใช้สื่อเพื่อเป้าหมาย 2 ประการ คือ ประการแรกคือ เพื่อความบันเทิงด้านอารมณ์ ลดความตึงเครียดในชีวิต เด็กบ้มนจะใช้เทปเพลง หนังสือการ์ตูน นิตยสาร (มวย กีฬา ดารานักร้อง) อย่างมาก เพราะวิทยุและโทรทัศน์ จะเปิดรับไม่ได้หรือไม่สะดวกเนื่องจากต้องทำงาน โดยเด็กจะจัดระบบยืมสื่อกันใช้เพื่อลด ค่าใช้จ่าย ประการที่สองคือแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพื่อการปรับตัวกับ

ชีวิตในเมืองทั้งด้านการศึกษา อาชีพ ชีวิตความเป็นอยู่ ชีวิตการทำงาน ดังนั้นเด็กจะสนใจรายการประเภทเปิดเผยอาชญากรรม แก๊งค์ต้มตุ๋น แบบต่างๆ อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนก็จะให้ข่าวสารได้แบบกว้างๆเท่านั้น ส่วนในรายละเอียด เด็กต้องแสวงหาเพิ่มเติมจากบุคคลใกล้ชิด ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า โครงสร้างของสื่อมวลชนยังมุ่งสำหรับคนมีเงินมากกว่าจะให้บริการแก่คนที่มีฐานะต่ำ

บทสรุป

ตัวอย่างการประมวลงานวิจัยทั้งหมดที่รวบรวมมาได้พยายามตอบคำถามเรื่องธรรมชาติของสื่อแต่ละชนิดอันจะมีผลต่อเด็ก การเปิดรับสื่อแต่ละชนิดของเด็ก การใช้ประโยชน์ของสื่อ คุณภาพของเนื้อหาของสื่อ มุมมองต่อสื่อทั้งด้านดีและด้านร้าย และบทบาทของสื่อ โดยในระยะเริ่มแรกงานวิจัยไทยจะเน้นหนักการศึกษากลุ่มผู้รับสารและเนื้อหาของสาร จนในปัจจุบัน(พ.ศ.2540)จึงเริ่มมีการศึกษาถึงผู้ส่งสาร อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้ว งานวิจัยตลอดระยะเวลา 35 ปี มุ่งเน้นถึงการศึกษา กลุ่มผู้รับสารเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่ค่อยมีการวิจัยกลุ่มผู้ส่งสาร เนื่องจากความยากของการหาข้อมูลการวิจัย ยิ่งกว่านั้น ประเภทของสื่อที่มีการทำวิจัยค่อนข้างน้อยก็คือ วิद्यุ เหตุผลก็คือ การเก็บข้อมูลจากสื่อที่มีแต่เสียง อาจจะกระทำไต่ยาก

เมื่อพิจารณาภาพรวมเรื่องประเภทของสื่อที่เด็ก/เยาวชนใช้ ผลการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนที่เด็กส่วนใหญ่ใช้เป็นประจำ คือ สื่อโทรทัศน์ หนังสือการ์ตูน วิทยุ เนื่องจากตอบสนองต่อความต้องการของตนเองในด้านความบันเทิง และไม่ค่อยเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น ประเภทหนังสือพิมพ์ ในเรื่องบทบาทของสื่อที่พบว่ามีบทบาทหน้าที่อันหลากหลาย เช่น เป็นผู้ช่วยสอน พัฒนาสติปัญญา เป็นเพื่อน เป็นแบบอย่าง ฯลฯ โดยที่คนแต่ละกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น นักวิชาการ นักการศึกษา ผู้ปกครอง ผู้ใช้สื่อวิทยุ และวัยเด็กก็จะมองเห็นบทบาทของสื่อที่แตกต่าง

กันออกไป แต่มีส่วนที่เห็นร่วมกันก็คือ สื่อมวลชนทำหน้าที่ประการสำคัญต่อเด็กคือ ให้ความรู้และความบันเทิง สำหรับเรื่องทิศทางของการทำหน้าที่ที่สื่อมวลชน ประกอบด้วยสองทิศทาง คือ สื่อมวลชนทำหน้าที่ในทางที่พึงปรารถนา เช่น การพัฒนาการศึกษา การอบรมเด็ก และทำหน้าที่ในทางที่ไม่พึงปรารถนา เช่น สอนให้เด็กแสดงออกอย่างก้าวร้าวรุนแรง

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยบางประการที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาทต่างๆของสื่อมวลชนพบว่ามีดังนี้คือ (1) ธรรมชาติของสื่อแต่ละประเภท เช่น สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อสาระ มุ่งให้ความรู้ ในทางกลับกันกับสื่อภาพยนตร์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะถูกมองว่าเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง ด้วยเหตุนี้เอง สื่อดังกล่าวจึงแสดงบทบาทที่แตกต่างกัน (2) ธรรมชาติของเด็กแต่ละวัย แต่ละกลุ่มในการใช้สื่อ ซึ่งก็พบว่า ถึงแม้เด็กแต่ละกลุ่มจะมีลักษณะการใช้สื่อที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการความบันเทิงเป็นสำคัญ (ด้วยเหตุนี้สื่อที่มุ่งให้สาระจึงเป็นเรื่องที่น่าเบื่อสำหรับเด็ก) แต่เมื่อเด็กอยู่ในกลุ่มวัยต่างกัน ก็มีรสนิยมการบริโภคสื่อแตกต่างกันด้วย (3) โครงสร้างของสื่อมวลชน ในกรณีที่มีสื่อมีโครงสร้างขนาดใหญ่ มักไม่สนใจที่จะแสดงบทบาทด้านการศึกษาและการพัฒนา ด้วยเหตุผลทั้งด้านกำไร และความยากของการใช้เทคนิคการสื่อสาร ดังนั้น สื่อเฉพาะกิจจึงทำหน้าที่ดังกล่าวได้ดีกว่า และ (4) ความเข้าใจของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย คือกลุ่มผู้ผลิต และผู้มีอำนาจในการสร้างเงื่อนไขในการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาเด็ก (เช่น สถานีโทรทัศน์) และผู้สนับสนุน ว่าตระหนักถึงบทบาทของสื่อในการพัฒนาเด็กมากน้อยเพียงใด ปัจจัยข้อนี้เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้สื่อมวลชนที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเด็กสามารถยืนอยู่หรือล้มหายตายจากไป

แม้ว่างานวิจัยทั้งหมดจะมีจำนวนทั้งสิ้น 138 ชิ้น และมีระยะเวลาถึง 35 ปี แต่โดยภาพรวมยังเป็นงานวิจัยที่กระจุกตัวอยู่เพียงเฉพาะกลุ่มกล่าวคือ เฉพาะเด็กวัยเรียนและวัยรุ่น เฉพาะเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร เฉพาะเด็กที่มีโอกาสในสังคม นอกจากนี้งานวิจัยโดยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้น

สื่อสิ่งพิมพ์และโทรทัศน์ โดยขาดการวิเคราะห์ถึงสื่อวิทยุ และสื่อสมัยใหม่
อื่นๆ ยิ่งกว่านั้นยังขาดการวิจัยที่เชื่อมโยงเรื่องแผนและนโยบายในการ
พัฒนาเด็ก และการติดตามผลการปฏิบัติงานตามแผนและนโยบายอย่าง
ต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ภาพรวมของงานการศึกษา “สถานภาพแห่งองค์ความรู้
เรื่องบทบาทของสื่อมวลชนกับการพัฒนาเด็ก/เยาวชน” ยังไม่ครบถ้วน
สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม งานศึกษาทั้งหมดก็สามารถแสดงให้เห็นทิศทาง
ของการศึกษาเรื่องบทบาทของสื่อในการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ดี
พอสมควร

หัวข้อที่ยังถูกมองข้าม จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า
หัวข้อที่ยังมีการศึกษาน้อยและควรมีมาตรการสนับสนุนให้มีการศึกษาให้
มากขึ้นคือ

(1) **วัยของกลุ่มเป้าหมาย** การวิจัยส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่กับ
กับเด็กในวัยเรียนมากที่สุด รองลงมาคือวัยรุ่น ส่วนเด็กเล็กก่อนวัยรุ่น
(ตั้งแต่เกิดจนถึง 3 ปี) มีการศึกษาน้อยมาก ทั้งนี้คงเนื่องมาจากความ
ลำบากในการศึกษา ควรให้การสนับสนุนการวิจัยแก่กลุ่มที่ทำงานอยู่กับ
เด็กวัยนี้โดยตรง เช่น สถานเลี้ยงเด็กอ่อน โรงเรียนอนุบาล ฯลฯ

(2) **ภูมิลำเนาของกลุ่มเป้าหมาย** งานศึกษาเกือบทั้งหมด
กระจุกตัวอยู่กับเด็กในกรุงเทพฯ ทั้งๆที่งานวิจัยหลายชิ้นที่ทำในต่างจังหวัด
ค้นพบว่า แบบแผนการใช้สื่อของเด็กต่างจังหวัด แตกต่างจากเด็กใน
กรุงเทพฯ จึงควรมีการสนับสนุนให้กลุ่มสถาบันการศึกษาในต่างจังหวัด
ศึกษากลุ่มเด็กในชนบทให้มากขึ้น

เช่นเดียวกับกลุ่มเด็กพิเศษต่างๆ เช่น กลุ่มแรงงานเด็ก
กลุ่มเด็กที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน กลุ่มเด็กในชุมชนแออัด ฯลฯ ก็ยังมี
การศึกษากลุ่มเป้าหมายเหล่านี้้อยมาก เพราะเป็นเด็กที่อยู่นอกระบบ
โรงเรียน ทั้งๆที่เป็นเด็กที่ต้องการพัฒนาจากการศึกษานอกระบบ คือ
สื่อมวลชนมากที่สุด

(3) **ประเภทของสื่อ** สื่อที่ยังมีการศึกษาอยู่น้อยมาก คือ

สื่อวิทยุ รวมทั้งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับวิทยุ เช่น DJ เทปเพลง นักร้อง ฯลฯ ทั้งที่ได้กัวยุุ่นมีความผูกพันกับสื่อดังกล่าวอยู่มาก

(4) การขาดการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องแผนและนโยบายในการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาเด็ก การติดตามผลการปฏิบัติตามแผนและนโยบาย รวมทั้งการสร้างฐานข้อมูล เพื่อให้เป็นเครื่องบ่งชี้พัฒนาการการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนด้วย

เอกสารประกอบการค้นคว้า (เรียงลำดับตามรายการอ้างอิงในบทความ)

(1) ภาพรวม

- สายฤดี วรกิจโกศาทร (2533)
“โทรทัศน์: สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “เด็กกับการโฆษณา” มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 25 กันยายน 2533.
- สุวัจนรา เปี่ยมญาติ (2538)
“บทบาทของโทรทัศน์ในระบบการเรียนรู้ทางสังคม” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “ทีวียุคโลกาภิวัตน์กับเด็กและเยาวชน” คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(2) หนังสือพิมพ์

- นันญา พันธุ์เจริญ (2538)
“ความคาดหวังและความพึงพอใจในการทำงานของนักข่าวสตรีในองค์กรหนังสือพิมพ์รายวัน” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จุณณวัฒน์ กิติเวช (2508)
“การศึกษาความสนใจและทัศนคติที่มีต่อหนังสือพิมพ์รายวันของเยาวชน ในโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยม ในจ.พระนครศรีอยุธยา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประคอง นาควานิช (2513)
“ลักษณะการอ่านหนังสือพิมพ์ของนักเรียนอาชีวศึกษาใน

พระนคร-ธนบุรี วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สุกัญญา ตีระวนิช และนันทริกา คุ่มไพโรจน์ (2528)
อิทธิพลของสื่อต่อเด็กในกรุงเทพมหานคร, รายงานการวิจัย
คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.)
กรุงเทพฯ.
- ชฎา เปรมโยธิน (2528)
“หนังสือพิมพ์รายวันกับการพัฒนาเด็กและเยาวชน” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จำนรรจ์ เขตบรรพต (2534)
“การวิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ในการนำเสนอเนื้อหา
ด้านสิทธิเด็ก และสำรวจความคิดเห็นของหน่วยงานการพัฒนา
เด็กที่มีต่อการนำเสนอเนื้อหาด้านสิทธิเด็กในหนังสือพิมพ์”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสาร
มวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุวรรณี กัลยาณสันต์ (2536)
“การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวข่มขืน” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธนาบุษ เปรมอ่อน (2537)
“สื่อมวลชนกับการวิเคราะห์เนื้อหาและวาทกรรมด้านโสเภณี”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- พนิต กุลศิริ (2528)
“การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์รายวัน
ต่อการพัฒนาสตรี” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- จันทร์พอง อินโต (2535)

“การศึกษาการใช้หนังสือพิมพ์และวารสารวิชาการประกอบการเรียนการสอนภาษาไทย ของครูภาษาไทย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- โฉมจิตรา เงินแพทย์ (2537)

“การใช้หนังสือพิมพ์รายวัน เป็นสื่อการสอนด้านสิ่งแวดล้อมของครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศักดิ์ชัย ศรีสอน (2533)

“การเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับเพศศึกษาจากหนังสือพิมพ์และนิตยสารของนักศึกษาวิทยาลัยครูในสหรัถนโกสินทร์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พินิจ สุภมัสต์อุ้งกูร (2528)

“การนำเสนอเนื้อหาด้านเพศศึกษาในหนังสือพิมพ์และนิตยสาร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(3) นิตยสาร

- ระวีวรรณ ประกอบผล (2530)

นิตยสารไทย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิสา ชูโต กล่อมจิตต์ พลายเวช กานต์มณี ศักดิ์เจริญ (2526)

“การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสืออ่านสำหรับเด็ก” **วารสารการวิจัยทางการศึกษา** คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เล่มที่ 13 ฉบับที่ 3, 2526.
- โสมนัส สุจริตกุล (2537)

“การศึกษากลยุทธ์การผลิตนิตยสารสำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- กุลธิดา ท้วมสุข (2534)
 “นิตยสารสตรี: บทวิเคราะห์เนื้อหาและทัศนคติของนักศึกษาหญิง”
 รายงานการวิจัยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.
- วรณีย์ อริยะสินสมบุรณ์ (2537)
 “การพัฒนาทักษะในพจนานุกรมไทยของนักเรียนประถมต้น
 ด้วยเทคนิคการช่วยจำและค้นหาความหมายของคำ” วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จรัล มานตรี (2538)
 “ความสัมพันธ์ของการเปิดรับ ความพึงพอใจในการอ่านนิตยสาร
 ประเภทอาชญากรรม กับทัศนคติต่อพฤติกรรมความก้าวร้าวของ
 วัยรุ่นในชุมชนแออัด” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะวารสาร
 ศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรทิพย์ วินิจสร (2523)
 “การศึกษารูปแบบและการวิเคราะห์เนื้อหาวารสารภาษาไทย
 สำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุปรียา โคจรสวัสดิ์ (2527)
 “หนังสือภาพที่เหมาะสมสำหรับเด็กอนุบาล” วิทยานิพนธ์ปริญญา
 โทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กฤษณา ผลชีวิน (2524)
 “การวิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กอายุ 6-12 ปี ดีพิมพ์
 2515-2519” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะอักษรศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประจง หลิมโตประเสริฐ (2537)
 “การวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในหนังสืออ่านสำหรับ
 เด็ก ปี 2530-2536” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุ
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สารีพันธ์์ ศุภวรรณ (2527)
“การวิเคราะห์รูปแบบหนังสือภาพสำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กาญจนา ถาวร (2530)
“การวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับภาษาไทยซึ่งปรากฏใน
นิตยสาร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิจิตา บุญยรัตพันธ์ (2536)
“การวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของการ์ตูนโฆษณา และแผ่นพับ
ที่ใช้เผยแพร่ความรู้โรคเอดส์สำหรับวัยรุ่น กรุงเทพมหานคร”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2520)
รายงานการสำรวจความสนใจในการอ่านของเด็กและเยาวชน
ไทย (เอกสารอัดสำเนา)
- รชนี ศิริชัยเอกวัฒน์ (2536)
“จริยธรรมที่เด็กได้รับจากหนังสือแบบเรียนภาษาไทย และหนังสือ
การ์ตูน ป.6 รร.สมฤดี จ.สมุทรปราการ” วิทยานิพนธ์ปริญญา
โทบริหารธุรกิจ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ไพเราะ เรื่องศิริ (2524)
“ความสนใจอ่านการ์ตูนของเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- เรื่องศิริ นิชรรัตน์ (2527)
“ทัศนคติของนักเรียนประถมเขตกรุงเทพฯ ที่มีต่อนิตยสารการ์ตูน”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

- สุวรรณ สันคติประภา (2532)
 “พฤติกรรมกรรมการอ่านและการเลือกหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นของเด็กไทยในกรุงเทพฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นวลทิพย์ ปริญญาญกุล (2538)
 “ความต้องการและความสนใจด้านรูปแบบหนังสือการ์ตูนของเด็กไทย: เปรียบเทียบเด็กในกรุงเทพฯ และเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ลาวรรณ โนมเฉลา (2504)
 “ผลดีและผลเสียของการอ่านการ์ตูนของเด็กประถมปลาย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุนันช ศรีสง่า (2516)
 “การศึกษาการอ่านการ์ตูนของเด็กนักเรียนอายุ 8-10 ปี” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- ธรรมจักร อยู่โพธิ์ (2538)
 “การศึกษาระดับความชอบและพฤติกรรมการบริโภคหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นของเด็กและเยาวชนในกรุงเทพฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กรรณิการ์ ศรีเจริญ (2525)
 “วิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนเล่มละบาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- สุรางค์ รุ่งเรือง (2525)
 “วิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนไทย เล่มละ 3-10 บาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

- เบญจมา บุญยสนธิกุล (2525)

“วิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากต่างประเทศ ราคาเล่มละ 3-10 บาท” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- ประสงค์ สุทธิ (2515)

“การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ด้านความเข้าใจของนักเรียนจากการอ่านบทเรียนภาษาอังกฤษประกอบภาพ กับบทเรียนที่ผูกเรื่องเป็นการ์ตูน” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- เบญจมาศ สุชาติวุฒิ (2535)

“ผลของการใช้หนังสือการ์ตูนประกอบการสอนจริยศึกษา ที่มีต่อมโนทัศน์ทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นป.4” วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เจนจิรา รัตนเดชาพิทักษ์ (2536)

“ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมในหนังสือการ์ตูนกับพื้นฐานวัฒนธรรมที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านของนักเรียนชั้นม.1” วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พรพนิต พ่วงภิญโญ (2531)

“บทบาทหนังสือการ์ตูนเรื่องแปลจากญี่ปุ่นที่มีต่อการพัฒนาเด็ก และเยาวชน” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(4) ภาพยนตร์

- กมล นินนาทนนท์ (2510)

“ความสนใจของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยที่มีต่อภาพยนตร์” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

- เตือนใจ ทองสำริด (2515)
 “เหตุผลในการเลือกชมภาพยนตร์ของนิสิตนักศึกษาในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กิตติกานต์ ภูมิสวัสดิ์ (2528)
 “การศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานครที่มีต่อภาพยนตร์ไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิรดา พจนพิสุทธิ์ (2537)
 “ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสื่อที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับภาพยนตร์กับการตัดสินใจชมภาพยนตร์ของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จีรบุญย์ ทศนบรรจง (2533)
 “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ลักษณะของภาพยนตร์ไทยยอดนิยมประเภทวัยรุ่น” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฉัตรกุล ทองเกตุ (2539)
 “การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาวัฒนธรรมวัยรุ่นที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทย ปี 2535” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กฤษดา สยามเนตร (2530)
 “อิทธิพลของภาพยนตร์ที่มีต่อวัยรุ่น” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยงศักดิ์ วีระเมธีวงศ์ (2539)
 “มิติที่หยุดนิ่งและมิติที่เคลื่อนไหวในการพัฒนาการของภาพยนตร์ไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(5) วิทยุ

- ศิริพร สะโครบาเนค และมณฑนา อิทธินันท์ชัย (2534)
“Power of Media & Subordination of Woman” มุลนิธิผู้หญิง
กรุงเทพฯ.
- อุบลรัตน์ ศิริยวศักดิ์ (2534)
“อุตสาหกรรมการโฆษณา และผลกระทบที่มีต่อการผลิตข่าวสาร
และวัฒนธรรม” วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 12:2534 (เทอมต้น)
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อุดลย์ และสุภัควดี อภินันท์ (2529)
“การฟังวิทยุกระจายเสียงของเยาวชนชนบทไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย” รายงานการวิจัย คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- สมหวัง พลรักดี (2533)
“การเปิดรับสื่อทางวิทยุและความต้องการรายการศึกษานอก
โรงเรียนของนักศึกษาทางไกล ระดับมัธยมปลาย ของศูนย์การ
ศึกษานอกโรงเรียน จ.ลำปาง” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ตรีนุช วีระเวสส์ (2539)
“การนำเสนอเรื่องเพศศึกษาทางสื่อวิทยุกระจายเสียง” วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จิราภรณ์ สีหวงศ์ (2521)
“ความสนใจของเด็กในการรับฟังรายการวิทยุที่จัดขึ้นสำหรับเด็ก”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- สูดาทพร สิทธิเวคิน (2535)
“ผลของการใช้รายการวิทยุโรงเรียนศิลปศึกษา ที่มีต่อความคิด
สร้างสรรค์ของนักเรียนป.3” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- พัชรีย์ พรหมคช (2537)

“การวิเคราะห์รายการวิทยุกระจายเสียงเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุจุฬาฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นุชนาถ รามสมภพ (2529)

“การศึกษาความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่อเทปเพลงไทยสากล” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สำอางค์ ผลไม้ (2535)

“การสื่อสารการตลาด และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมซื้อเทปเพลงไทยสากลของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรรถพร กงวิไล (2538)

“การวิเคราะห์เชิงทดลองอิทธิพลเกี่ยวกับทิศทางของข่าวสารในบทวิจารณ์เทปเพลงกับความสนใจซื้อเทปเพลงของเยาวชน” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ณัฐพร พานิช (2539)

“การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับนักร้อง” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ญาณะวิสุทธิ์ สีมะสิงห์ (2519)

“การสร้างสไลด์เทปเสียงสำหรับการสอนเป็นรายบุคคล” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- เยาวลักษณ์ บุญศิริ (2521)

“การเปรียบเทียบความเข้าใจภาษาอังกฤษ ด้วยการฟังจากการสอนโดยใช้เทปการสอนกับสอนจากสไลด์เทปเสียง” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุทัศน์ีย์ สิริสุขะ (2523)

“การเปรียบเทียบความเข้าใจในการฟังภาษาอังกฤษโดยใช้เทปคำบรรยายที่ใช้เสียงประกอบกับไม่ใช่เสียงประกอบ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รุ่งทิวา จันทน์วัฒนวงษ์ (2534)

“การศึกษาเพลงประกอบการสอนจริยศึกษาระดับประถมศึกษา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เฉลิมชัย สัตะระโส (2538)

“ผลการฟังนิทานประกอบดนตรีที่มีต่อความเข้าใจในการฟังของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(6) โทรทัศน์

- นราพร สังข์ชัย (2539)

“ความพึงพอใจของเด็กที่มีต่อรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก และการวิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหา” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พรรณลีย์ เทพลักษณ์เลขา (2507)

“ความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมต้นที่มีต่อรายการโทรทัศน์ในปี 2506” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นวรัตน์ ศรีประชุม (2512)
“การวิเคราะห์ความสนใจของนิสิตที่มีต่อรายการโทรทัศน์”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- จตุพร รัตแพทย์ (2538)
“ทัศนคติและพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางสื่อโทรทัศน์ของ
นักเรียนมัธยมปลาย กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
- สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ (2525)
“ทัศนคติเด็กในวัยเรียน” รายงานวิจัย สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปณิติมา ทองสิมา (2536)
“การใช้โทรทัศน์ของเด็กภายในครอบครัว” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บำรุงสุข สีหอำไพ จำนง วิบูลย์ศรี และสุกัญญา ติระวนิช (2518)
อิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็กไทย, งานวิจัย คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชุติมา สัจจานนท์ (2528)
“เด็กกับโทรทัศน์” วิทยานิพนธ์ 2528.
- เทวี แยมสรवल (2528)
“การวิเคราะห์องค์ประกอบที่มีผลต่อความสนใจรายการโทรทัศน์
สำหรับเด็กของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร”
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- ประมະ สตะเวทิน (2531)
“ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจของโทรทัศน์ กับ

ทัศนคติของวัยรุ่นในกรุงเทพมหานคร” งานวิจัย คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ปฏิพันธ์ กระแสอินทร์ (2509)
“อิทธิพลของภาพยนตร์โทรทัศน์ต่อพฤติกรรมเด็กวัยรุ่น” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัญจวน มินประดิษฐ์ (2513)
“อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย ซึ่งมาจากครอบครัวที่มีฐานะแตกต่างกัน” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มนต์ชัย นินนาทนนท์ (2526)
“อิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชนในเขต อ.เมือง จ.เชียงใหม่” รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภัทร์ภูรี ประยูรเกียรติ (2515)
“อิทธิพลของรายการโทรทัศน์ภาคค่ำต่อการอ่านของนักศึกษาในกรุงเทพฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นันทวัน สุขชาติ (2520)
“อิทธิพลของการดูภาพยนตร์ที่รุนแรงทางโทรทัศน์กับทัศนคติในเชิงก้าวร้าวของเด็กจากครอบครัวต่างฐานะเศรษฐกิจสังคม จากครอบครัวที่พ่อแม่ควบคุมการดูทีวีต่างระดับกัน” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา
- ธีรณง เกิดสุคนธ์ (2525)
“การศึกษาอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- พนิดา บุญชัยศรี (2538)

ผลกระทบของรายการอักษรศาสตร์ “รายการพิทักษ์สิ่งแวดลอมของเรา” ที่มีต่อความรู้การนำไปปฏิบัติตาม และการถ่ายทอดสู่บุคคลในครอบครัวของนักศึกษาปริญญาตรี กรุงเทพฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จุมพล รอดคำดี (2523)

“รายการสำหรับเด็ก” **นิตยสารระฆัง** (ช่อง 9) พ.ย. 2523.
- ชไมพร ชุมพลกรัง (2535)

“การสำรวจความนิยม และความต้องการรายการโทรทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยม เขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วไลรัตน์ พูนวศิน (2535)

“การศึกษาความต้องการรายการโทรทัศน์ของเด็กชนบทในจ.สุรินทร์” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรพินท์ ศักดิ์เอี่ยม (2537)

“การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจที่เด็กได้รับจากรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชิตชัย ศกระจันทร์ (2537)

“การวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในละครโทรทัศน์ มิ.ย.-ก.ค. 2537” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- คัตติยา เพชรชูช่วย (2536)

“การศึกษารูปแบบรายการโทรทัศน์การศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- อรชума ยุทธวงศ์ (2525)

“ทัศนะบางประการเกี่ยวกับสภาพการณ์ปัญหา และอุปสรรคของการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก” การสัมมนาเรื่อง “การส่งเสริมการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก” คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สรวุฒิ พุ่มผลกา (2539)

การปลูกฝังค่านิยมเด็กไทยในอนาคต มองผ่านรายการเด็ก “จิวแจ๋วเจาะโลก” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นารากร ดิยายน (2536)

“การวิเคราะห์รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศศิธร พวงผลกา (2535)

“ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ผลิตรายการและนักเรียนชั้นประถมในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุธธาทิพย์ ศรีสุวรรณท์ (พ.ศ. 2537)

“ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก ในปี 2536” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิพนธ์ คุณารักษ์ (2539)

“การศึกษาสถานภาพ ปัญหาอุปสรรค และความเป็นไปได้ของการผลิตรายการภาพยนตร์การ์ตูนทางโทรทัศน์ของผู้ผลิตในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(7) โฆษณา

- ขนบพันธ์ ตั้งมณี (2534)
 “ภาพลักษณ์ของเด็กไทยในโฆษณาทางโทรทัศน์” วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- การสัมมนาเรื่อง “เด็กกับการโฆษณา” มุขนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
 และคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 25 ก.ย. 2533.
- ปารีฉัตร มั่นคง (2534)
 “ทัศนคติของวัยรุ่นที่มีต่อโฆษณาและสินค้าในโฆษณาที่แสดง
 ออกเกี่ยวเนื่องกับกามารมณ์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
 คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นภรภิสฎ์ ลักกิตโร (2536)
 “การศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อภาพยนตร์โฆษณาส่งเสริมสังคม” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กุลทรัพย์ อาลี (2537)
 “ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดรับสารโฆษณาสินค้าประเภทนม
 ทางโทรทัศน์ กับพฤติกรรมการบริโภคสินค้าประเภทนมของเด็ก”
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย
- รวี อ่างทอง (2538)
 “ผลของภาษาโฆษณาทางโทรทัศน์ที่มีต่อการใช้สำนวนภาษาไทย
 ของนิสิตปริญญาตรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศ
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(8) วิดีโอ

- กรรณิการ์ โพธิ์ชื่น (2536)

“การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นป.6 ที่เรียนโดยใช้วีดิทัศน์ทางวัฒนธรรม และการแสดงละครย่อยทางวัฒนธรรม” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สุธี พลพงษ์ (2530)
“ลักษณะการแพร่กระจายของวิดีโอเทปในสังคมไทย” วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 9 (ภาคปลาย 2530-ภาคต้น 2531). คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- จิราภรณ์ ชาแก้ว (2538)
“ภาพชีวิตครอบครัวที่ปรากฏในภาพยนตร์วิดีโอ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิภา อุดมฉันท (2534)
“วิดีโอเกมส์: สื่อบันเทิงตัวใหม่ในยุคไฮเทค” วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 12” 2534 (เทอมต้น). คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อภรณ์ ปิยะเวช (2538)
“ผลกระทบของเครื่องเล่นอิเล็กทรอนิกส์ ต่อพฤติกรรมกรรมการสื่อสารของนักเรียนมัธยมต้นในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กุลธิดา ธรรมวิวัฒน์ (2538)
“ความคิดเห็นของบิดามารดาต่อพฤติกรรมอันเป็นผลจากการเปิดรับสื่อวิดีโอเกมส์ของบุตร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เพชรชมพู เทพพิณ (2533)
“ความสัมพันธ์ระหว่างความชอบหนังสือการ์ตูน รายการโทรทัศน์ และเกมคอมพิวเตอร์กับพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียน ป.6

กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(9) คอมพิวเตอร์

- กนกรัตน์ พรพิมเนสะ (2531)
“การใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการศึกษาในสถาบันการศึกษาเขตชายฝั่ง
ตะวันออก” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุกัญญา เหลืองไชยยะ (2537)
“การพัฒนาแบบวัดเจตคติต่อคอมพิวเตอร์ สำหรับนักเรียนมัธยม
ปลาย” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัย
- นาถวดี นันทาภินัย (2535)
“ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเภทบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนกับ
ระดับความคิดสร้างสรรค์ที่มีต่อความคล่องในการสร้างสรรค์
ภาพในวิชาศิลปะของนักเรียนชั้นป.1” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหา
บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นฤมล เพ็ชรสุวรรณ (2534)
“ผลการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอนคณิตศาสตร์ร้อยละ
สำหรับนักเรียนป.5” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุ
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัตน์พร มีสมบุรณ์ (2536)
“ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อในอัตลิติต และปรลิติต กับโอกาส
การเลือกการได้ผลย้อนกลับของผู้เรียนในบทเรียนคอมพิวเตอร์
ช่วยสอนที่มีผลสัมฤทธิ์ของวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยม 2” วิทยา
นิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา
วิทยาลัย

- สมพร ลีลาองอาจ (2530)

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับรูปแบบของผลย้อนกลับในบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาปริญญาตรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อัมพร พันธุ์พานิชย์ (2536)

“ผลการสอนด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิกที่มีต่อความสามารถในการออกลายกระเบื้องของนักเรียนหูหนวก ชั้นมัธยมศึกษาปลายสายอาชีพ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พิศาล โปธิ์ทองแสงอรุณ (2536)

“ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการสอนแบบค้นพบ และแบบบอกให้รู้ ในบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพ” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เกษมศรี พรหมภิบาล (2537)

“ผลของการสอนวิชาการออกแบบที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์กราฟฟิก ระดับมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ภาวิบูรณ โชติศิริรัตน์ (2537)

“การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์การเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยม 2 ที่เรียนด้วยคอมพิวเตอร์ช่วยสอนที่มีภาพประกอบแบบภาพนิ่งและแบบภาพเคลื่อนไหว” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ปวีณา ธิติวรนนท์ (2537)

“สีและขนาดของตัวอักษรบนสีพื้นที่มีต่อความความเข้าใจในการอ่านบนจอคอมพิวเตอร์ของนักเรียนป.6” วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- นวลผจง จันทร์แจ่ม (2536)
 “ลักษณะที่เหมาะสมของโปรแกรมช่วยสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสำหรับครูประถมในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศิริรัตน์ โตรอด (2536)
 “ลักษณะที่เหมาะสมของโปรแกรมช่วยสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอนสำหรับครูมัธยมในกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประภาภรณ์ ฉันทฉัตรกนก (2537)
 “ความคิดเห็นของอาจารย์ระดับอุดมศึกษาเกี่ยวกับลักษณะที่เหมาะสมของโปรแกรมช่วยสร้างบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พงศ์ชาติ วชิโรภาส (2539)
 “กรณีศึกษาสถานภาพปัจจุบันและแนวโน้มของระบบการสื่อสารในข้อมูลผ่านระบบบีบีเอสในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เรวดี คงสุภาพกุล (2539)
 “การใช้ระบบอินเทอร์เน็ตของนิสิตนักศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อำไพศรี โสประทุม (2539)
 “พฤติกรรมการเปิดรับข้อมูล ข่าวสาร และปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับการสื่อสารเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ตของผู้ใช้ในเขตกรุงเทพมหานคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(10) การสื่อสารแบบอื่นๆกับสื่อมวลชน

- อัจฉนาวรรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2529)

“ความสัมพันธ์ระหว่าง การเปิดรับสื่อมวลชนกับการศึกษาลักษณะสมัยใหม่ของเยาวชนในเขตเมืองและชนบท” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วันทนีย์ แสนภักดี (2533)

“ความคาดหวัง ความพึงพอใจที่ได้รับจากสื่อมวลชน และความต้องการทางการเมืองของนักศึกษาวิทยาลัยครูอยุธยา” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อรวรรณ วิจักขณะ (2534)

“การเปิดรับและการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนของนิสิตนักศึกษาในกรุงเทพฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อับสร เสถียรทิพย์ (2534)

“ความสนใจและพฤติกรรมเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชนของเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ล้ำค่า โพธิกระจ่าง (2534)

“การใช้และความพึงพอใจจากสื่อของเด็กและเยาวชน ที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สกลกานต์ อินทร์ไทย (2539)

“การสื่อสารกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเด็กป๊อปในกรุงเทพฯ” วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ดวงเดือน พันธมนาวิน อรพินทร์ ชูชม สุภาพร ลอยด์ (2529)
 “สื่อมวลชนครอบครัวและวัยรุ่นไทย: การวิจัยเชิงจิตวิทยา” วารสาร
นิเทศศาสตร์ ปีที่ 7: 2529 (ภาคปลาย). คณะนิเทศศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - พาณี พิทักษ์ (2531)
 “ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทผู้ปกครองในการส่งเสริมการอ่าน
 กับนิสัยในการอ่านของนักเรียน ป.5” วิทยานิพนธ์ปริญญามหา
 บัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - เมตตา กฤติวิทย์ พัทณี เขยจรรยา ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ กาญจนา
 แก้วเทพ (2534)
 “ความสัมพันธ์ระหว่างการสื่อสารในครอบครัว การเปิดรับสื่อ
 มวลชน และความคิดด้านสันติภาพของเด็กไทย” รายงานการวิจัย
 คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ชนิตา พลศรี (2530)
 “ความคาดหวังและความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อการจัด
 นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์” วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- (11) **องค์กรดำเนินงานด้านสื่อสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว**
- วรทัย เมฆสุด (2535)
 “การประเมินผลสื่อที่ใช้เผยแพร่ในโครงการแรงงานเด็ก มูลนิธิ
 เพื่อการพัฒนาเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศ
 ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - แสงระวี กิริยาพงศ์ (2535)
 “การศึกษารูปแบบและเนื้อหาของจดหมายข่าวโครงการสโมสร
 แรงงานเด็ก” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย